

PETŐFI-MUZEUM.

DR. CSERNÁTONI GYULA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL
SZERKESZTI
FERENCZI ZOLTÁN.

VI. ÉVFOLYAM.
1893.

Gámán János örököse könyvnyomdája.

106452

JÓKAI MÓR

ÚRNAK.

50 ÉVES ÍRÓI JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

MÉLY TISZTELETE JELÉÜL

A SZERKESZTŐ.

A VI. évfolyam tartalma:

I. szám:

F. Z. Évfordulón.

Endrődi Sándor. Petőfi születésének
70-ik évfordulója alkalmából, I—II.
Csernátóni Gyula. Petőfi és az 50-es
évek költői. I.

Vajda J. Költemény Petőfihez. XXIV.

F. Z. Versek I. 1844.

Újabb cikkek Petőfiről.
Repertorium a Petőfi-literaturához
1892-ben. XI.
Vonatkozások Petőfire.

2. szám:

F. Z. A helység kalapácsa I. (Első
közl.)

Kondor. A Nemzeti dal utáizata.

F. Z. Újabb cikkek Petőfiről.
Petőfi levele Degréhez.
Petőfi fordításai. (Első közl.)

F. Z. Petőfi és Hiador.

A kortársak bírálatai Petőfi mű-
veiről. XXII.
Petőfi a márcziusi napokban.
Vonatkozások Petőfire.
Vegyesek.

3. szám:

F. Z. Tündéralom.

Csernátóni Gyula. Petőfi és az 50-es
évek költői. (Második közl.)

F. Z. Petőfi önéletrajza.
A helység kalapácsa. II. (Bef. közl.)

F. Z. Petőfi fordításai. III—IV. (Má-
sodik közl.)

F. J. Petőfi tót nyelven.
Vonatkozások Petőfire.
Vegyesek.

4. szám:

Csernátóni Gyula. Petőfi és az 50-es
évek költői. (Harmadik közl.)

F. Z. A segesvári csata egykorú leírá-
sokban.

Bulcsu. Hencs. Költemények Petőfihez.
XXV—XXVI.

F. Z. Petőfi fordításai. (Harm. közl.)

F. Z. Petőfi költeményei egykorú né-
met fordításokban.

F. Z. Petőfi első fordítója.
Egykorú bírálatok Petőfi műveiről.
Vonatkozások Petőfire
Vegyesek.

5. szám:

F. Z. Vahot irodalmi levelei Tompához.
Csernátomi Gyula. Petőfi és az 50-es évek költői. (Negy. közl.)
F. Z. Jókai Mór és Pap Endre levelei Petőfihez.

F. Z. Petőfi fordításai. (Negyedik közlemény.)
Egykorú bírálatok Petőfi műveiről.
Vonatkozások Petőfire.
Vegyesek.

6. szám:

F. Z. Petőfi és az év vége.
Két Petőfi-kézirat.
Petőfi és Garay viszonyához.
Petőfi fordításai (Ötödik közlem.)

F. Z. A Kovács Mihály-féle Petőfi-kéziratok.
Repert. a Petőfi-literatúrához. XII.
Vonatkozások Petőfire.
Vegyesek.

Melléklet: *Nemzeti dal*. (Facsimile)

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

A „PETŐFI-MUZEUM” VI. ÉVFOLYAMÁHOZ.

Összeállította: Vogel Gyula.

A. B (álnev) 36, 64, 110, 111, 115. Abafi Lajos 95. Abai-Stein 141. Abendlied eines Bauersmannes 110. A betyár P. költészetében 32. A bokkrétát, mellyet 91. A boldog pestiek 11, 12. A borozó 10, 60, 131. Abrányi Kornél 139. A bujdosó 10. Achilles 62. A csaplárné a betyárt 11. A csárda romjai 139. A csavargó 21, 117. A dal 10. Adalék 53. Adatok a kritika titkaihoz 98. A Dunán 10, 142. Aesop 99. A faluban utczahosszat 11, 21, 91. A farkasok dala 125. Ágoston József 12, 13, 15. A gyáva faj, a törpe lelkek 128. A háromszéki önvédelmi harcáról 142. Ahasver 134. A hazáról 139. A helység kalapácsa 18, 25, 28, 43, 45, 59, 60, 62, 63, 91. A hóhér kötele 49, 50, 59, 60. A hol P. elesett 142. A Honderű támadása P. ellen 38. A hűtelenhez 53. A hűtelen barátokhoz 138. A jeggyűrű 138. A jó aggastyán 65, 67. A jó öreg kocsmáros 75, 138. A jó tanító 72. Akaszszátok föl a királyokat! 128. A Klapka- és P.-ügy 140. A költő s a szőlővessző 138. A könnyezőhöz 95. A koros hölgy 34. A kortársak bírálatai P. műveiről 43. Akos 62. A Kovács Mihály-féle P.-kéziratok 138. A külföld magyarjainhoz 118, 123, 130. A kutyák dala 124. A leánykákhoz 75, 117. A legújabb magyar lyra 73. Állítólag P. verse 141. Állj meg feleségem 75, 126. Alku 138. Álmain 123, 139. Almodom-e? 11. Álmos vagyok 138, 139. Ál munk 39. Alastor 134. Amália 54. Ambrus gazda 11, 12. Amtmann Géza 141. Andor diák 131. Andornak 53. A négy ökrös szekér 138. A nemes 10. Anglia 133. Angyal Ármánd 22. Antal Mihály 13—15. Apám mestersége 's az enyém 92. Apolló 63, 102. A pór esti dala 35. Apróságok P.-ről 22. Arad 80, 95. Aradi album 12. Aradi Közlöny 120. Arany 6, 30, 78, 97, 100, 101, 109, 120, 141. Arany és P. barátsága 140. A régi jó Gvadányi 118. A. B. emlékkönyvébe 138. Ariosto 6. Árpád 116. Árvalányhaj 11, 21. A segesvári csata egykorú leírásokban 79. A segesvári P.-emlék 96, 142. A sivatag koronája 139. A' sorshoz 118. A szerelem, a szerelem 10, 21. A szerelmes tenger 139. A szeretőm nyalka gyerek 138. Aszód 18, 53, 54, 72. A szökevények 133, 135, 139. Asztartor 74. A tavaszhoz 127. Athenae 85. Athenaeum 10, 17, 26, 28, 60, 131. Athenaeum dalos népnaptára 21. Athenaeum P.-kiadása 140. Athenaeum P.-naptára 22. A' tintás-üveg 118, 142. A toronyban delet 118. Augusztus 5-én 36, 37. Anrel 50. Ausgewählte Gedichte von P. 89. Aus ungarischen Dichtern 141. A varázsing 30, 143. A' varró leány 118. A vén emberek nyara 48. A virágnak megtiltani 10. Az alföld 11, 12. Az apostol 130. Az első szerep 10. Az elhagyott zászló 142. Az emberiség védzselleme 41. Az én képezetem 74. Az én mátkám 10. Az én pegazusom 74. Az én torkom 11, 12, 21. Azokhoz az én pesti jó pajtásaimhoz 117. Az osztr.-magyar monarchia 22. Az öreg Podhorszkyról 22. Az öreg ur 118. Az őrlüt 38, 123, 139. A zsarnok fia 34. A zsidó fiu 72. A zsványság vége 138. Az új P.-kiadás 22. Az „Úti levelek“ és a Honderű 38. Az utósó alamizsna 44, 138. Az volt a nagy, nagy munka 75.

96, 120, 142 Hős Fercsi 26. Hozzá 118. Hrabovszky J. 15. Hrabovszky L. 120. Hrdlicska L. 140 Hugo V. 108. Hull a levél 22, 105, 118. Hymnus 47.

Iduna 76 Ifju a pataknál 64. Ifjuság 138. Igyunk 23. Ihász 71. Hida 103. Ilkei 76. Illyen asszony való nékem 128. Imre 108, 109. Imr-h Sándor 142. Ince I 81. Inczédi 71. Iparlovag 34. Irinyi József 30, 143. Irodalmi abc. Seve-rustól 38. Irodalmi és művészeti est 21. Irod. irányok és harszok 1847-ben 38, 99. Irod. levelek Constanziaihoz 143. Irod. levelek Tompa Mihályhoz 97. Irod. Őr 33, 91, 94, 119. Irodalomtört. Közlemények 22, 140. Irói jogtapodás a Regélőben 131. Ismerjétek meg! 136. Ismertetés 22. Isten csodája 123, 139. Istenítélet 144. István 106. Itt van az őz 128. Ivánfi Málna 75. Ivásközben 10, 11, 131.

Jámbor Pál 38. Jankovich-ház 17, 20, 142. János gazda 118. János vitéz 25, 59, 63, 92, 140. János-arcz 127. Járnak, kelnek 10. Javulási szándék 11, 12. Jeage cea de tinta 142. Jékei 71. Jenő 62. Jeszenszky 71. Jób 132. Jockl 144. Jókai 14, 20, 23, 30-33, 48-50, 72, 76, 97, 100, 101, 109, 139, 141, 143. Jókai M. és Papp E. levelei P.-hez 108. Jókai-tunep Berlinben 144. Jósika 28, 119. Jövendőlés 10, 70. Jugend 141. Juhász 71. Juhászlegény 22. Julcsa 143. Julia 54, 109, 123, 124, 126. Junius 19.

K. 142. K. A. 50. Kábdebó Auróra 20. Kabos 71. Káldi Gy. 120. Kalmár E. 140. Kálnoki 71. Károlyi 71. Karácsonkor 124. Katona barátomhoz 11. Katona vagyok én 118. Kazinczy 23, 73, 98, 99. Kecske és Vidéke 22. Kec-kemét 18, 72, 76. Kecskeméthy Aurél 50. Kecskeméthy-ház 18. Kecskeméthy-ú. 20. Kedves gyermek 103. Kedves vendégek 11, 12, 44. Keller 71. Kemeses 56, 107. Kemesesalja 105, 107. Kemesesi czimbalom 55, 56, 103, 105, 107. Kemesesi dalok 107. Kemesesi füzes 107. Kemény 71, 109. Kemény János 53. Kemény Mihály 18, 19. Képzelem 118. Képzelt utazás 65, 84. Kerényi Frigyeshez 11, 12, 108, 117. Korepsi-út 17, 20, 142. Keresztúr 80, 81. Keresztuton állok 10. Két P.-kézirat 129. Két testvér 10, 123. Két-vándor 118. K. Gy 141. Kicsapott a folyó 118. Kinn a kertben voltunk 75. Király és hóhér 127. Király esküje 128. Kis-faludy K 26, 60, 63, 119, 143. Kisfaludy-társ. 16. Kis furulyám 10, 22. Kiss J. 71. Kis-Kőrös 1, 17, 22, 96. Kis-Kunság 128. Kis menyecske 11. Ki vagyok én 10, 22, 91. Klapka Gy. 140, 144. Klapka und P. 141. Klément 71. Koch Emma 20. Koch-féle ház 17, 142. Koch Jakab 20. Koch Gusztáv 20. Kokszenbrokszen 133. Kölber-féle ház 19. Kölcsény 41, 47, 98. Koldusbot és függelenség 125. Koldustarisnya és szabadság 60. Kollár János 76. Kolmár József 129, 131. Kölnische Volkszeitung 144. Kolozsvár 71, 79, 129, 144. Kolozsvári A. 141. Kolozsvári tárczalevél 48, 141. Költemények P. ellen és P.-hez 8, 38, 82. Költő lenni vagy nem lenni 92. Költő 110, 126. Komárom 32. Komáromi Gyuri 76. Komáromi Lapok 82-84, 95. Komló 53. Komlókerti czimboradatok 75, 77. Komócsy József 22. Kondor 29. Kördal 10, 22, 70. Koren István 72, 140, 141. Koronázás 37. Koronghy H-né 20. Kossuth 143. Kötő-ú. 17, 18, 143. Kovács Illés 76. Kovács Jánosné 48. Kovács Mihály 133, 138. Kovácsözy 143. K. P. 141. Kovács P. 23, 29, 143. Közlemények 143. Közlöny 80, 95. Krausz Fr. 96. Krisztus 184. Kritikai lapok 26, 62. Kriza 14. Kronperger A. 13-15. Kubinyi Ág. 94. Kuczgay J. 120. Küküllő 81. Külföldi levél 14. Külföldi regénytár 18. Kun Aladár 144. Kunc-walder-ház 19. Kún S. 15. Kún-Szentmiklós 11. Kurzer Groll 141. Kurta korca-mán 104. Kuruttyó 34. Kuskó István 48. Kuthy 28, 30, 143.

Laczháza 11. Laci 76. Lakodalom lesz 106. Lamartine 46, 116. Lampel Rób 21. Landerer 91, 115. Lánggal égő 10, 91. La Nostalgie 86. Lant és kard 123. Lapok P. S. naplójából 133. Lapszemle 55, 96, 131. Latkóczy 76. Látogatás 75, 77. Lauka G. 22, 108. Lautenburg Zs. 144. Lázár Béla 140, 141. Lear 23. Le bon vieillard 67. Lederer 47. Lederer-ház 20. Lehel 138. Lendvay Márton 13, 14, 76. Lengyel 23. Lengyel Ig. 24. Lenkey H. 21, 140, 141. Lessing 3. Lévy Henrik 144. Levél egy színész barátomhoz 117. Levél István öcsémhez 11.

Lével Kerényi Frigyeshez 12. Levelek Ottíliahoz 14. Le voyage imaginaire 84. Lichard 72. Liebeslob 22. Lied 141. Liliom Peti 118. Lisznyai K. 30, 55, 57, 58, 71, 73—79, 102, 103, 105—107. London 135. Lopott ló 10. Lövész-ú. 20. Louvre 87. L.....né 10. Lüders 81. Lukenics 71. Lukl F. 15.

Mab királyné 134. Mack 24. Macskási Lajos 81. Madonna 116. Magány 11. Magyar Állam 140. Magyar Geniusz 140. Magyar Helikon 22. Magyar Hirlap 22, 48, 140, 144. Magyar Irók 83. Magyar irók-élete és munkái 89. Magyarische Weisen nach P. 87. Magyarokák 143. Magyar Polgár 33. Magyarország 7, 143. Magyar Politika 14. Magyarság 48. Magyar Salon 140. Magyar Ujság 141. Magyar-ú. 18, 19. Makrai 71. Manfred 39. Márcze Záré 49. Marczibányi-ház 17, 20, 142. Már, galambom, 36. Márk 28. Marosvásárhely 71, 80, 81. Martialis 84, 85. Mátra 59. Matbildhoz 10. Matthisson 35, 110, 112, 115. Mátyás fia 38, 42, 43. Matykásy Antal 142. Matzenauer O. 144. Matzenauer-Benovsky 70. Maya I. Mazepa 39. Medgyes 80. Mednyánszky Berta 54. M. E. kisasszony emlékkönyvébe 138. Megbántott a rózsám 141. Megteremtéd 91. Megúnt rabság 10, 124. Megy a juhász 11, 12, 91, 118, 143. Melas Henrich 22. Meltz Hugó 33, 62, 122, 124. Menny és Pokol 63. Meredek a pinzegádor 11. Merengés 10, 44. Messena 71. Mészáros Lázár 95. Metternich 109. Mező-Berény 18. Miért állt be P katonának? 60. Miért kisérsz 128. Miért lett P. katona? 60. Miért nem születtem ezer év előtt? 118, 123. Miért vagyok én még a világon? 123. Mi folyott a mezőn 11, 12, 141. Mi lett? 91, 117. Mi nagyobb a nagy Szt.-Gellérthegy-nél 11. Minden virágnak 123, 139. Minek nevezzetek 126. Mint felhők a nyári égen 139. Miske György 15. Mitáts 71. Moldva 80, 81. Mondom, ne ingerkedjetek velem 11. Moor 42. Mór 76. Móricz 76. Morlin L.-né 20. Mörschner's Wittwe 89. Mosóc 96. Mosolyogj rám 126. Mulatságközben 92. Müller 71. Müller Emil 56. Müller Gy. 102. München 14. Munkások Ujsága 47. Múzeum-körút 19.

N. Sándor 71. Nádaskay 34, 46, 63. Nagy Ignác 9, 28, 63. Nagy J. 71. Nagy Károl 143. Nagy Pál 31. N-Várad 80. Nagyvárad Hirlap 22, 141. N-Váraduteza 9. Nagy Zsuzsika 31. Naphoz 71. National-Hymne der Magyaren 23. Negyvenéves hölgy 18. Nemes Pál 12. Nem megyek én innen to. Nem nézek én 11, 21. Nem tesz föl a lány . . 118. Nem ver meg engem 10, 11, 21. Nemzet 30, 32, 120, 141, 143. Nemzeti dal 22, 28, 70, 142. Nemzeti d. facsimiléje 48. Nemzeti d. utazata 29. Nemzeti kör 10, 12, 25, 141. Nemzeti Múzeum 108, 138. Népelem 24. Népgyűlés a nemz. muz. előtt 1848-ban 142. Néptanítók Lapja 141. Nero 99, 128. Neues Pester Journal 33, 141. Neumann Klárcsi 53. Neumanné 72. Ney 143. Novellairóink 27. Nyári 46. Nyedám 108. Nyerges 71. Nyílt levél V. I. bajtársamhoz 119. Nyílt válasz Frankenburg A.-nak 119. Nyugatmagyarországi Híradó 141.

Ocsvai 6, 71. Olka 80. Oláhország 80. Olaszország 6. Omicron 33, 141. Önálló művek 21. Oneszt 80. Orbán 118. Ördög Dankó 95. Orlay 17, 18, 25, 53, 112, 131, 142. Orlay-Petrics 144. Örök bú 34. Örök ölelkezés 138. Orpheus 103. Ország-úton 19. Ország-Világ 22. Örült 21. Orzsi 144. Összes költemények 17, 36, 41, 53, 59, 60, 63, 110, 112, 125, 134, 135, 138, 139, 142. Österr.-Ungarische Revue 141. Ostflasszonyfa 18. Otthon 72, 141. Otília 14. Ötven év múlva 141.

Pajor István 22. Pákh Albert 9, 12—14, 20, 108, 109. Pálfi 47—48. Pálffy A. 30, 108. Pálffy-ház 20. Pál mester 118. Pálnapkor 10. Pálócddalok 55, 58, 78, 79. Pap 71. Pápan 18, 60, 129—131, 144. Pap Endre 108—110. Pap Laczi 76. Pap Lajos 81. Paripámnak az 6 színe fák 118. Parnassus 75. Parnasz 99. Pásztorórák 103. Patay István 15. Pécssett 21. Pécsi Figyelő 141. Péczely 143. Pe Dunare 142. Peleskei Nótárius 30. Pereezi 71. Perényi Adólf 140. Perlen der Liebe 59. P. H. L. (L. Horváth Lázár.) Petőfi 1, 3—7, 9, 10, 12—25, 28—34, 36, 38, 39, 41—43, 46—50, 52—55, 57—60, 62, 63, 69—75, 77—79, 81—

84, 87, 89—110, 115—120, 122, 124, 125, 127—136, 138, 140—143. P.-adoma 43 P. a Hortobágyon 72. P. a márcziusi napokban 46. P. Alex. Gedichte 22, 59, 90 P.-anekdota 141. P. a plágium vádjával illetve 38. P. arcképe 142. P. aszói tanítója 72. P. beáll katonának 60. P. dolgozó- és hálószobája 142. P. egyik tanárjáról 72. P. egy ismeretlen levele 22. P. első fordítója 89. P. élete és költészete 22, 141. P. első lemondása 95. P.-emlék Erdődön 72. P. emlékezte 141. P.-erekltyé 120. P. és Arany Szalontán 140. P. és Garay 131, 132, 141. P. és Juliskája 141. P. és a természet 140, 141. P. és az év vége 121. P. és az 50-es évek költői 4, 48, 54, 73, 102. P. és Hiador 38. P. eskető helyén 140. P. és kiadásai 22. P. és lyrai költszetünk 77. P. eszmecsirái 30. P. fordításai 34, 64, 84, 110, 133. P. haláláról 30. P.-ház 96, 129. P. háziasszonya 48, 140. Petőiiho Al 69, 140. P. hütlenségi pörének történetéhez 142. P.-irodalom 17, 21, 124. P. Istv. 18, 21, 120, 142 P. jelszava 124. P. katonáskodása Sopronban 60. P. kedélyvilága 140. P. két költeménye 142. P. költ. egykorú német fordításokban 87. P.-kultus 54. P. legrégibb barátja 32. P. levele Degréhez 33. P.-literatura 21. P. lyrai költészete 141. P. második lemondása 95. Pet.-muz. 1, 7, 8, 12, 16, 20, 23, 25, 30, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 41, 46, 49, 53, 54, 63, 64, 72, 73, 95, 97, 98, 100, 101, 110, 112, 131, 132, 140—144. P. neje 19, 142. P.-né Jeánykórától 22. P.-né Szendrey Júlia 22, 140. P.-né szózata 22. P. olasz köntösbén 22. P. önéletrajza 59. P. összes költeményei 17, 36. P. pessimismusa 140. P. pesti lakásai 18, 142. P. regényfordításai 34. P.-reliquiák 10, 14, 112. P.-ról 22. P. S. lyrai költészete 141. Petőfi's Ende 22. P. síremléke Segesvárt 120. P. sírja 22. P. sírján 82, 120. Petőfi's Leben und Werke 59. Petőfi's „Nemzeti dal“ 23. Petőfi-Szigligeti-Hiadorügy 38. P. szobra Segesvárt 142. P.-szobor 22. P. szobor-bizottság 144. P.-szobor-leleplezése 141. P. szobrának története 141. P. szülei 142. P. szülőháza 17, 22, 142. P. születésének 70-dik évfordulója 4, 21, 142. P. születéséről 21, 142. P. tanítója 140, 141. P. tanulóvei Aszódon és Selmeczen 72. P.-társaság 22, 30, 50, 120, 143. P.-tér 17, 18, 142. P.-től tev. írói szövetk. 1847-ben 33, 101. P. törekvései egy irod. társ. alapítására 97. P. tót nyelven 69. P.-t védő társadalom 143. P.-travestia 144. P. újabb költeményei 91, 115. P. újabb reliquiái 34, 50. P. ur 44—46. Petőfy-útcza 130. P. utolsó perczéről 142. P. verseinek első kiadása 141. P. Zoltán 21, 140. Petrovics Károly 15. Petrovics Sándor 36, 64, 111, 115, 130, 144. Pest 5, 8, 11, 12, 18—20, 25, 34; 39, 47, 49, 56, 67, 68, 73, 85, 87, 91, 100, 102, 103, 109, 115, 119, 130, 132, 141, 143. Pester Lloyd 96, 141, 144. Pester Zeitung 46. Pesti Divatlap 12, 25, 26, 28, 33, 49, 50, 91, 95—97, 119, 131, 132, 139, 143. Pesti Füzetek 139. Pesti Hirlap 47, 72, 141, 143, 144. Pesti Napló 12, 132, 141. Pilis 76. Pinty urfi 118. Piros János 144. Piroslík a' kecskerágó 118. Piroslík már a' fákön 118. Pitue A. 142. Plan nerealizat 142. Podmaniczky Fr. 30, 76. Poe 3. Poharamhoz 11, 12. Pomucz György 15. Pönögei Kis Pál 10. Poor Jenő 63. Pórnak esti dala 110. Pozsony 18, 19, 34, 119, 123, 129, 130, 143. Precát e lumie de mare 142. Prielle Nellí 119. Privorszky-kávéház 76. Pulszky 41, 95, 143. Pusztai találkozás 139. Pusztán születtem 11, 91.

Rabhazának fia 123. R. B. 141. Rádai Pali 76. Rafael 116. Rákoczynuldu 47, 144. Rakodczay Pál 120. Ráspoly 23. Regelő 10. 12—14, 131. Rég elhúzták... 139. Rég veri már... 22. Remény 139. Repertorium 21. Repertorium a P.-literaturához 140. Reszket a bokor 21. Richard III. 23. Riskó 109. Robin Hood 18. Rohandál 77. Rökk Pál 13, 15. Rökk Szilárd 15. Rókus-kórház 20. Rónay Stefan 23. Rongyos vitézek 74. Rossetti 135—36. Rosz verseim 93. Rothauszer Teréz 144. Rousseau 134. Róza 50, 52, 53. Rózsavölgyi 23. Rubens 116. Rudnyánszky Gyula 22. Ruffy Ida 108. Rupp-féle ház 19.

Salgó 48, 133. Sándor 76. Sand George 124. Sangyi 76. Saphir 39. Sass 19, 59, 60. Sári néni 144. Sárosmegye 53. Sárossy Gyula 77, 95, 143. Sár-Szent-Lőrincz 54. Schiller 35, 64. Schiller Károly-féle ház 17, 20, 142. Schlosser 115. Schmerling 120. Schmetterling 120. Schulpe György 141. Schweiger Béla 22. Segesvár 79—81, 96, 144. Selmecz 18, 53, 72. Sepsi-Szt.-György 132. Seybt 133, 137.

Shakespeare 23, 27, 39, 77, 133. Shelley 65, 133—135, 139. Siebenb. deutsches Tageblatt 22. Sikos a hó 10, 19. Simonfi 71. Simrock 144. Sipos Soma 72, 141. Síp-ú. 20. Sírba tették 91. Sírrom 11. Skáriatin 81. Sokrates 2. Somogyi István 120. Sonntagsblätter 89, 95. Sophokles 27. Sopron 18. Sorshuzás előtt 138. Sors, nyiss nekem tért 139. Souvenirs d'enfance 65. Sovány ősz 117. Spiegel 23. Spetykó Gáspár 107. Steagul parasit 142. Steinberger Ed. 144. Stuller Ferenc 15. Stuttgart 14. Sükey Károly 30. Suna jalnic hora mortii 142. Szabadszállás 21. Szabó 71. Szabó Imre 95. Szaboszlai Károly 120. Száll a felhő... 105. Szálbek 71. Szalkszentmárton 49, 65, 66, 133, 137. Szalonta 100. Számítzem magamat 139. Szana Tamás 21, 22, 129, 140. Szarvas 72. Szarvasi Lapok 22. Szász Károly 76. Szatmár 36, 37, 109. Szathmárnémeti 109. Szerberényi 19. Széchenyi 6, 26, 143. Szederjes 81. Szegedi lap 71. Szeget szeggel 10. Szegszárd 132. Székács 143. Székesfehérvár 18. Szelestey László 6, 55—58, 74, 79, 102—107. Szemere Miklós 22, 23, 63, 95, 96. Szemere Pál 99, 123, 139, 143. Szemfájásomkor 118. Szemrehányás 10. Szendrey Julia 18, 22, 60, 120. Szent-Istvántársulat 20. Szent-Mihálynapkor 19. Szenvey 143. Szépirod. Könyvtár 21. Szépirod. Lapok 57. Szépirod. Szemle 41, 89, 99. Szép vidéknek 91. Szerdahelyi J. 23. Szereltem átka 50, 139. Szereltem és pipalát 11, 12. Szereltem gyöngyei 33, 39, 59, 90, 91, 115, 118, 139. Szereltem gyöngyök 92. Szereltem gyötrelme I—VI. 118. Szerelmemnek rózsafája 22, 126. Szerelmem, szer lem 118. Szerelmes levél 75. Szeretlek kedvesem 128, 142. Szeverin 33, 143. Szigligeti 10, 13, 38, 42, 43, 119, 143. Szilaj Pista 50, 138. Szilveszter 122. Színbírálat 11. Színházban 12. Szinyeyi 33, 89. Szittyó Pista 138. Szivábránd 96. Szobámban 117. Szögyény M. László 144. Szökött katoná 119, 143. Szontagh Gusztáv 33, 143. Szücs János 31, 32. Szülőföldemen 128. Szülőföldem szép határa 119, 143. Szülőimhez 118. Szupp József 20. Svájcz 60. S. Zs. kisasszony emlékkönyvébe 143.

Tabán 62. Takács-féle ház 142. Takács Lajos 17, 19. Takarékoság 117. Talián Berci 76. Talpra magyar 22. Tanáregyleti Közl. 141. Tancsics 47. Tarka élet 141. Tárkányi 10, 14. Tasso 27. Tavasz 93, 110, 112. Távozol hát, ifjúságom? 139. Te iubesc dragutia 142. Teleki S. 71. Télen-nyáron... 47. Téli éj 123. Téli világ 117. Tél végén 10. Temetésre szól az... 10, 21, 142. Temetőben 10, 44. Ternye 53. Ternyei 53. Természet vadvirága 93. The clouds 134. The fugitives 135. Tersites 62. Te vagy, te vagy... 21, 72. Theis 59. Tigris és hiéna 36; 49, 50. Tivadar 62. Tódor 62. Tokaj 11. Toldy 25, 63, 74. Tompa 6, 20, 74, 97, 99—101, 107—109, 117. Tompa Mihályhoz 118. Tönele 108. Török-Becse 43. Török János 13, 15, 95. Török világ 76. Történeti Lapok 1848—49. 48, 120, 142. Törvénytelen vér 38. Toth 23, 71. Tóth Gáspár 13, 14. Tóth Lenci 95. Tóth Róza 53. Trángus 71. Travestia P.-nek Jókai Mórhoz cz. költeményére 38. Trencsényi Károly 140. Trinklied 23. Trnave 70. Tudományos Gyűjt. 26. Tünde 62. Tündéralom 49—54, 102—103, 134, 138. Turi M. István 22. Tur-Keve 133. Turóc-Szt-Márton 96. Tüskey Emma 40, 41. Tyrol 60. Tyroler 18, 142.

Udvardi Cserna István 59, 60. Újabb adatok P. haláláról 142. Újabb cikkek P.-ről 29, 142, 143. Új M. Múz. 5, 78. Újság 34. Újszékely 81. Ungar 23. Ungaria 142. Ungarische Revue 23. Ungarns Literatur 90. Úji levelek 9, 54. Úti jegyzetek 33, 54. Uton vagyok 128. Utolsó alamizna 10, 130. Utolsó ítélet 40. Utravaló Graefenbergbe 77.

Vachott Imre 13, 15, 18, 19, 33, 58, 97, 128, 130—132, 143. Vachott Sándor 10, 18, 20. Váczy János 140. Vadonban 10. Vágó Pál 17, 142. Vahott Sándorhoz 118. Vahot 25—28, 60, 90, 99—101, 119. Vahot irodalmi levelei Tompához 97. Vajda 28, 143. Vajda Péter halálára 123, 133, 139. Változás 34, 123, 129. Van a' nagy alföldön 118. Vándorélet 10, 12. Vankó Dániel 18. Várady Antal 13, 15, 16, 18—20, 72, 108. Varga István 15. Várkonyi Endre 132. Vasárnapi Újság 4, 21, 30, 34, 60, 95, 142. Vas megye 56. Vass Paulina 95. Vasvári 24. Vaymar Sándor 144. Végszó. ***-hoz 10. Vegyések 48, 143. Vegyes mű-

vek 54, 131, 133, Venusz 41. Veress László 140. Verestoronny 71. Verner László 72. Verőczey 131. Verseim 118. Versek 91, 115, 117. Versek I. 8, 10, 11, 15, 63, 95, 141. Versek I—II. 90. Vezuv 99. Vidor Emil 14. Viktor Hugó 107. Virágos kert a költő szíve 128. Virít a kikirics 12. Virnan János 15. Visszaemlékezéseim 33. Vizen 10. Viz és bor 10—12, 131. Vízet iszom 10. Vonatkozások P.-re 47, 70, 94, 119. Vörösmarty 5, 10, 12, 13, 15, 22, 23, 27, 28, 39, 42, 60, 61, 63, 72, 92, 95, 99, 116, 143. Votum Petőfianum 124.

Weisz József 144. Wenckheim-ház 20. Werner László 141. Wesselényi 143. Wieland 27. Wien 89, 90. Wolken 59. Wordsworth 107.

Záborszky 130. Zala megye 132. Zalán futása 60, 61. Zarziczky 71. Zenge 62. Zenő 62. Zerffy 43. Zeyk D. 71. Zilahy 25. Zipressenzweige vom Grabe Adelens 59. Zivatar 34. Zöldfa-ú 18, 19. Zöld leveles fehér 139. Zongor 62. Zsidó fiu 72, 141. Zsuzsikához 11, 12. Zuárd 62.

Pótlék. Összes költeményei 88.

PETŐFI-MUZEUM.

VI. ÉVFOLYAM. 1. SZÁM.

1893. JANUÁR.

Évfordulón.

(1893. jan. 1.)

Ma 70 éve született Petőfi Kis-Kőrösön éjjél után néhány pillanattal. Alkalmas időpont az elmélkedésre s valóban nem fogunk csodálkozni, ha a magyar szív erősebben fog megdobanni e napon és e megilletődésnek jeleit is fogjuk érezni írók írtaiban, költők verseiben. Mert lehetetlen a szívnek nyugton maradni, az észnek pihenni, a gondolkozásnak tespedni, midőn oly ünnephez ér, melyet egy nagy ember saját nevére írt be az idő valamely pontjára. Ilyenkor élénkebben újul meg alakja s az emberi szeretet és tudnivágy egész érdeklődéssel fordul újból feléje s mőhon igyekszik még egy fátyolt föllebbenteni, mely arra a titokra borúl, melyet geniének nevezünk s mely a maga lényegében épen oly megfejthetetlen marad, mint minden lényeg; mert ezek a gyarló földi szemnek örökre a Maya titkot leplező fátylába vannak burkolózva. De azért az ember a legtermészetesebb, legösztönszerűbb s legemberibb érdeklődéssel épen a geniek iránt viseltetik és mindaz iránt, mi őket környezi, a mi rájuk vonatkozik. Egy író toll, egy papírszelet, melyet érintettek, a szoba, melyben laktak, bármely apróság, mely valaha környezetőket tette, közellétüket, tapintásukat érezte, mély áhitatot költ s ezek szemlélése valami titkos kapcsolatot éreztet az ők halhatatlan lelkével, melylyel a miénk bármily kevés és jelentéktelen, mégis ugyanaz, rokon; ugyanazon egyetemes világszellemtől szakadt el, ugyanabba olvad vissza egykor. Ez egyszersmind a magyarázata annak a lélekközösségnek, melyben a genie az egész emberiséggel áll.

De innen egyszersmind az a szenvedélyes vágy, mely lelkünket hevíti, hogy minél inkább közelökre jussunk s lelkünket kitegyük befolyásuk egész varázsúruk; sőt, ha lehetne, hogy lelki szemünkkel lássuk őket élők gyanánt magunk előtt arcukkal, mozdulataikkal, hogy meglessük titkos magányukban. Ebből foly a velök élt egykorúak tudósításainak érdeke; mi ezek által látni, szemlélni, megérteni vélünk. Azt reméljük, hogy műveik ismeretébe és élvezetébe jobban behatolunk, ha mentől több részletet ismerünk; hogy gondolataik, hogy ihletök természete érthetőbbé válik, ha minden lehető külső körülményt pontosan felkutatunk. Azt hisszük, hogy ezen az úton lelkök egészének ismeretéhez jutunk, addig a rejtett fényforrásig, honnan örök sugárban ragyog fel az az égi adomány, mely a geniet azzá teszi, a mi

Holott ez örökre, örökre lehetetlen.

Legmélyebb és legkiterjedtebb kutatásaink is csak annyira visznek, hogy megismerjük mindazt a külsőt, a láthatót, mi őket más emberekkel egyformának mutatja; de nem, mi nagyobbá és valóban nagygyá teszi. De hát vajon ők magok ismerték-e azt az örök lángot, melyet egyenesen égből kaptak s mely őket az emberek fölé emeli? Vajon ismerjük-e általában mi is magunkat? Tettünk-e Sokrates buzdítása óta, sőt általában tehetünk-e csak egy lépést előre e nagy munkában, melyből csak a szükségesség tudatát vettük elődeinktől, de magát a munkát egyénenként mindig előlről kell kezdenünk! »A lélek a test fátyolozott lakója, fenséges foglya, mely bennünk munkál s börtönét szét kívánja törni.« A nagy tömegben csak álmosan él s létét alig árúlja el; addig a kiválasztottakban fényesen kibontakozik s megnyilatkozik a hősoknél tettekben, a művészeknél és költőknél örökéletű művekben; de maga az égi fogoly, a lélek, örökre láthatatlan és felfoghatatlan marad. Mi csak e tünetekben látjuk, csak távoli, elmosódott hangját bírjuk hallani, mely mint a megtört visszhang egy messzi hangot sejtet, mely eltévedve hozzánkig jutott el. Ezekben a nagy lelkek ereje mutatkozik meg előttünk s míg magát az eredményt, a műveket mindenki látja és csodálja, nem látta még soha senki magát a lelket, mely belejök lehelte azt a sajátos és megragadó életet, mely ma is bennök oly egész, oly teljes, mint volt alkottatásuk pillanatában s mely állandó erélylyel hat bennök s folyton elevenekké teszi.

De tehetetlenségünk tudata még jobban vonz, mint az ör-

vény, melynek ismerjük veszélyeit s mégis beleszédülni óhajtunk. Ugyanaz az érzet ez, mint mi a Poe fénylő lovagját hajtja, hogy bár megaggyva, bár a siker reménye nélkül, keresse folyton a gyermekkori regék boldog Eldorádóját.

Igy vagyunk Petőfivel is. Alig van költő, kinek élete oly apró részletekig föl volna derítve, mint az övé. Műveiben életét rajzolta le, lelkét adta, nem, — egész lényét s innen bennök a közvetlenség érzetének megragadó elevensége; kortársai az apró adatok egész halmazát hagyták ránk s ő mégis mindig az az ismeretlen ismerős, kinek míg művei folyton élőbbekké lesznek: genieje épen oly csodás, megfejthetetlen a maga lényegében, mint kortársai előtt, kik valami bámuló sejtelemmel kísérték munkálkodását s közönyösök nem bírtak maradni, akár föl-, akár félreismerték. Mi is csak így vagyunk; csak sejtelemszerűleg bírnék szólni róla s legjobb lélekrajzaink is csak töredékek, csak adalékok s bizonyos általánosságoknál alig tudunk többet.

De már maga az a körülmény, hogy még mindig majdnem minden egyes nap hoz róla valami újat, folyton új lelkesedést ad, hogy vele foglalkozunk, hogy geniejének csodálatába merüljünk, mely az örök ifjúság symbolumaival ékeskedve tűnik fel szemünk előtt. És valóban ő róla elmondhatni, hogy a mint élete egy befejezetlen emberi élettartam, de befejezett örök ifjúság: úgy benne és általa az ifjú szellem számítás nélküli heve és közvetlensége nyilatkozik meg; ezért marad ő mindig inkább tárgya a csodálatnak és lelkesedésnek, mint a böncsolásnak és kritikának. Lángszíve, mely bírta a hatalmas érzelmeket, bírta egyszerűmínd az erős meggyőződést, a lángész ékesenszólását is, hogy ki bírja mindazt fejezni és hogy meggyőzzön és felgyújtson. Szíve sugalmazója volt eszének.

S lám — javíthatatlanul benne vagyunk a jellemzés kísérleteiben. Mindig keressük, kutatjuk a titkos vonásokat, a finom adalékokat, melyekből lelki arczképét megalkothatni véljük, mint a művész az ideál sejtett, de megvalósítani nem bírt vonásait. De hát épen e kutatásban rejlik a gyönyör s munkásságunk czélja nem épen okvetetlen a siker, ez csak reménysége; czélja a munkásság maga, az emberi élet ez örök princípiuma, ez a lélekbe írt categoricus imperativus. Gondoljunk Lessing fölséges mondására, ki így szólt: Ha Isten egyik kezembe a tudást tenné s másikba a kutatást, az utóbbit választanám. Ez a mi jeligenk is.

Petőfi születésének 70-dik évfordulója alkalmából.

I.

Jobb neked odalenni,
Valahoi a mélyben,
Nem öltös a harag,
Nem gyilkol a szegyen.

Fellegek madara,
Viharok hárfája,
Nem illenél közénk,
E kufár világba.

Becsüld meg az álmot,
Becsüld meg a békét —
Legalább nem látod
Lelkünk vergődését...

II.

Vagy inkább látnád! s verne fel
E bús kép, most, a legjobbkor talán!
Lángszellem, előre! fel a sírból!
Nézz végig e dült, ez árva hazán!

Mint a zivatar, mint az orkán:
Zendüljön lantod riadó dala!
Haragod csapdosson föl az égig
És mi születésünk újjá általa.

Ha te nem: ki más? *Petőfi* csak egy van!
Névét egymásnak századok adják.
Nagy lelke ne hagyj el s ne hagyd el e hont
Mennyei testvére: drága szabadság!

Endrődi Sándor.

(Vasárn. Ujs. 1893 1-ső szám. Szerző szives engedélyével.)

Petőfi és az 50-es évek költői.

I.

Minél inkább távolodunk egy korszaktól, annál tisztábban válnak ki a körülmények tömkelegéből a korszakot jellemző tulajdonságok. Száz meg száz oly dolog, a melyet a kortársak nevezetesség gyanánt ünnepeltek, nyomtalanul enyészik el az idők tengerében; — és megfordítva: sok, egykor jelentéktelennek vélt körülmény korszakot alkotó nevezetességgé növekszik az utódok szemei előtt. Ez azonban nem annyit jelent, mintha egy filozofus kutatónak szabad lenne válogatnia a korszakra tartozó tényekben. Az események; tények és körülmények ugyanis az egyénre való hatásukban hangulat, általánosságban pedig korszaklellem gyanánt jelentkeznek; — s bizony, ha ezt elemeire bonthatnók: az előidéző okok között ezer és ezer olyan apróságra találunk, a melyeket nem tartott érdemeseknek megőrizni az idő; de a melyeknek a korszaklellem alakulására nézve sokszor döntő betolyásuk volt. A világosi nagy katasztrófától kezdve a volt honyédek erőszakos besoroztatásáig; az olaszországi gárnizon-élet keserű humorától és az olmtüzi meg kufsteini börtönök lakóinak örülésre vezető kontemplációitól a komlókerti »da-

lidő-kig: mennyi aprólékos körülmény folyt be arra, hogy az 50-es évek szelleme és az irodalmi élet olyanná fejlődjék, mint a milyennek az akkori művek olvasása nyomán ma tűnik föl előttünk! Valódi kaleidoszkop-szerű változatosságban cserélődnek az egyes költőknél a legmagasztosabb gondolatok a legtriviálisabb tréfákkal s a leggondosabb műformák a leghanyagabb pongyolasággal. Egy genialis összevisszaság az egész irodalom, a melyben czélt és irányt nem tudtak felfedezni a korszak nagynevű kritikussai és elítélték egyenként és összesen a költőket, mint a kik lerántották a költészetet azon magas piedestálról, a hová Vörösmarty és Petőfi helyezték.

Tény, hogy ez utóbbira nézve kétségbevonhatlanul igazuk van, mert a különbség az 50-es évek költészete és az említett nagy példák között megdöbbenően szembeötlő. Feltűnik azonban, hogy úgy Gyulai Pál,¹ mint Erdélyi János² a költészet ez elfajulásának az okát abban keresik és találják meg, hogy a költők Petőfi modorát utánózzák. »Petőfit halljuk ezer változatban« — írja Gyulai. »Öntudatlan vagy öntudatosan kibányászzák érzéseit, eszméit, eltanulják szavait, hangját, s oly költészet áll elő, mely nagy igényt tart az eredetiséghez, de sem az irodalmat, sem a szívet új kincsessel nem gazdagítja.«

Nem akarom kizsákmányolni ezt a tételt, mert jól tudom, hogy Gyulai nem úgy értette, mint a hogy leírta. Hisz éppen abból, hogy elítéli a Petőfi-utánozókat, világosan kitűnik, hogy ezek bizony sem érzéseit, sem eszméit nem tudták kibányászni; — s annyival kevésbbé tanulták el hangját, vagy szavait. Gyulai tehát egyszerűen csak annyit akar kifejezni a fentidézett szavakkal, hogy az 50-es évek ifjú költői nemzedéke akarta ugyan Petőfit utánózni, de ez csak egyes túlhajtott külsőségekben sikerült, a nélkül, hogy a Petőfi nagyságának valódi lényegéből bármit is elsajátíthattak volna. És ebből az eredmény nélküli vergődésből magyarázza ki aztán a költészet hanyatlását; a melyhez pár évvel utóbb, habár több metafizikai magyarázattal bővítve, lényegileg hozzájárul Erdélyi János is.

Távol vagyok attól, hogy e két kiváló műbölcselővel polémizálni akarjak. Tanulmányaik és ítéleteik abban a korban születtek, a melyben a bírálatuk tárgyát tevő irodalom még virágzott; a szerzők — lelkökben egy új irány megalapításának ábrándjaival — még éltek és működtek. Nagybecsű tanulmányaikban meglepi az olvasót az ítéletek tisztasága, a művek értékének csalhatatlanul való felismerése és azok a világos, majdnem jóslatszerű kijelentések, a melyekben a jövő szemével nézve már akkor határozottan kinyilatkoztatták, hogy az irány téves és prosperálni soha sem fog. Ámde a kor szellemét akarva — nem akarva ők is belehelvén — jóllehet annak túlzásaitól mentek maradtak — a száz- és százféle hatás közül még sem választhaták ki — a kellő távolság hiánya miatt — épen azokat, a melyek a szellemet alkották és productumait befolyásolták. Innen van, hogy *oknak* tűn-

¹ Petőfi Sándor és lírai költészetünk. Új M. Muz. 1854. I. k.

² A legújabb magyar líra. Budapesti Szemle. Szerk. és kiadja Csengery Antal. Pest. 1859. V-ik és VI-ik kötet.

tekik föl azt, a mi tulajdonképen csak *okozat* volt — s a Petőfi-utánzásban látják a költészet hanyatlásának okát, a mi pedig azon körülményekben rejlik, a melyek az akkori költők figyelmét kizárólagosan Petőfire fordították és oly befolyással és átalakító hatással voltak az egyes individuumokra, hogy még a vajlagyságú érzelmeket lehelletszerű nyelven zengő szalon-poétából is Petőfi-utánzó lett.

Példa reá az 50-es évek költészetének jóban-rosszban egyik legjellemzőbb képviselője: Szelestey László.

Ez átalakító körülmények között kétségtelenül a legelső és legfontosabb szabadságharcunk tragikus befejezése volt.

Elhasznált kép a forradalmakat viharhoz hasonlítani, a mely megtisztítja a levegőt s a mely után kétszeres erővel működik a természet. A mi szabadságharcunkra ez a hasonlat nem talál. Vihar volt ez is, de a mely után még sokáig mély csend lőn s nem lehet tudni, hogy vajjon nem tart-e örökre?... Költészet, tudomány, napi sajtó elnémult; a közélet kihalt; a családok gyászaikkal voltak elfoglalva; a csatatéren ott nem maradt ifjúságunk besoroztatott vagy bujdoskolt s legjobbaink gyalázatos halállal múltak ki, vagy külföldi börtönökben sínylettek. Csak félve és tapogatózva szólítja meg fiait Tompa gyönyörű allegóriájában a madár — de hol vannak azok?... Vörösmarty és Bajza megtört lélekkel, elboruló elmével szemlélik az iszonyú csapást és lantjok húrja megszakad. Garay már irányánál fogva is lejárta magát, de különben is élő halott volt. Petőfi nyomtalanul tűnt el; Arany mint nevelő s később mint professor csak csöndben kontemplál és magának dolgozik; — a fiatalok pedig vagy elhulltak, vagy rejtőznek, vagy pedig külföldi kaszárnyákban eszik a keserű profontot.... De azért a madár szava nem hangzik el épen nyomtalanul. Lassan-lassan egy észme érlelődik meg a nemzetben, a mely láthatatlan szárnyain elrepül a börtönökbe és a messzi Olaszország kaszárnyáiba: nyelvében, irodalmában él a nemzet! A Bessenyeieik, Bárócziék kora megújul. Magamnak is számos adatom van reá, hogy az osztrák kormány által a pápának bérbe adott és általa a brigantik üldözésére fölhasznált besorozott magyar honvédtisztek a fáradságos guerilla-harcok után laktányáikban és az őrhelyeken Ariostot, Tassot és Boccacciót fordítják. Az irodalommal foglalkozni és azt pártolni ismét a hazafiság legkétségevonhatatlanabb bizonyítéka lesz — és elég, hogy valaki egy tűrhető verset, sőt egy-egy hosszabb vidéki levelet írjon: már bizonyos nimbus környékezi. Ugyszólván a nemzet egész tettereje az irodalomban nyer kifejezést, a mely a gazdálkodás mellett jóformán az egyetlen tér volt, a melyen még működni lehetett. Államférfiak, politikusok, jogászok az irodalomhoz fordulnak, mert hiányzik a magyar politikai közélet, a hol érvényesíthetnék magukat. A nagy Széchenyi egykori titkára és később a magyar számvévszék legelső elnöke falusi magányában színdarabokat és történelmi elbeszéléseket ír. A legfelsőbb igazságszolgáltatás későbbi díszai — mint Ócsvay, Dózsa — elszakítva pályájuktól, szerény professori kathedrán vagy csöndes falusi magányban vonulnak meg, szintén a műsáknak áldozva. A kinek a poézisre

épen semmi adománya sincs, az régészkedik vagy levéltári kutatásokra szánja magát; -- s a legrosszabb esetben előfizet minden magyar könyvre és hírlapra, a míg csak módja engedi. Ezeréves történelmünknek nincs korszaka, a melyből annyi memoire maradt volna fenn, mint ebből. Mindeneknek volt ideje bőven, hogy a múltak fölött kontemplálhasson -- és csak magam is hány kiadatlan »napló«-ról tudok, a melyekben volt honvédek a szabadságharcz alatti viszontagságaikat, vagy olaszországi életüket írták meg.

A fölserdülő ifjúság az öregek példáját követvén: hasonlóképp az irodalomhoz fordul, különös előszeretettel írván gyöngébbnél gyöngébb verseket. Ilyenformán alig pár év alatt egy egész dilettáns-irodalom fejlődik ki Magyarországon, a mely lassanként közéletet teremt és a nemzeti aspirációk leghatalmasabb élesztője és főtartója lesz. Érdekes végig nézni az akkori szépirodalmi lapokat, hogy az egyes vidéki levelezők mily árgus szemekkel őrködnek helységük vagy vidékük társadalma fölött. Ha valamelyik helységbe véletlenül nem jár senkinek pl. a Hölgyfutár: az már bűn és az illető község nyilvánosan megrovatik. Ha valamely úri ház asztaláról hiányoznak a kiválóbb magyar költők művei: valamelyik ujság legközelebbi számának kék vagy rózsaszín borítékán bizonyosan megkapja a magáét. A »vidéki levelező« mindenütt jelen van; mindent lát — és jaj annak a bálnak vagy házi mulatságnak, a melyben csárdáson és körmagyaron kívül más tánczot is merészelték járni!

Csak annak bizonyítékául hoztam föl ezeket, hogy a politikai közélet hiánya egy egészen új és sajátos irodalom megteremtőjévé lett, a melyet *hazafias* — *dilettántizmusnak* nevezhetnénk, mivel prózában úgy, mint versben egyaránt a hazafias érzés istápolása a főczél és ezzel a tendenciával íratnak a vidéki levelek; napi hírek — sőt még a szerkesztői üzenetek is!

Ez írók túlnyomó nagy részénél hivatásról természetesen szó sincs. Írnak, mivel tetterejöknek és munkakedvöknek valahol érvényesülni kell. A legtöbben, mihelyt a közélet sorompói újból megnyíltak, örökre elbúcsuztak az irodalomtól. Addig azonban sokszor kihívták magok ellen a komoly kritikát, a mely méltán félté tőlük az irodalmi nivcaut. Mindemellett el kell ösmernünk, hogy ők hozták be az 50-es évek irodalmába a kizárólagos Petőfi-kultust, mert Petőfi egyénisége és költészete leginkább megfelelt céljaiknak — és úgy hitték, hogy hozzájuk is a legjobban illik. Összes költőink közül Petőfi volt a leghatározottabban népies és az ő műveiben jutottak legtisztábban érvényre a nemzet aspirációi, önérzete, büszkesége, karaktere; — tehát épen azon sajátságok, a melyeknek élesztését és ápolását az idők szükségessé; a nagy részben dilettáns írók pedig irodalmi működésök terén a magok cgyetlen és legfőbb kötelességökké tevék. Alig is van elbeszélés, napi hír, értekezés, vidéki levél vagy szerkesztői üzenet ezekből az időkbel, hogy Petőfitől valami idézet ne forduljon elő bennök.³ Csak rá esküdtek, csak őt idézték, csak műveire hivat-

³ L. a „Czélzások és vonatkozások Petőfibre az 50-es évek lapjaiban“ címűjű rovatot a Pet.-Muz. megelőző évi folyómaiban.

koztak. Bizonyos, hogy naivak, gyengék — sőt nem egyszer nevetésesek is voltak, de sokszor elgondolom, hogy vajon korrekt akadémiai értekezésekkel, vagy kifogástalan szabályosságú és fenségesen hideg költeményekkel lehetett volna-e csak annyi eredményt és csak olyan közhangulatot is elérni és megteremteni, mint a mennyire és a milyenre e dilettánsok a magok naiv merészségével és önbizalmokkal képesek valának?...

Így vezették rá tehát az irodalom munkásait akkor magok a körülmények a Petőfi imadására, dicsőítésére, a melyben különösen a Hölgyfutár — az újú és kezdő írók közlönye — tűnik ki. A már említett és a viszonyokban rejlő okokon kívül bizonyosan befolyással volt még erre a Petőfi misztikus eltűnése, kalandos élete — és talán a kezdő írónál azon széles körben elterjedt hit is, hogy Petőfi minden komolyabb tánulmány nélkül lett a világ egyik legnagyobb költőjévé — s ha ő utána indulnak: kevés fáradsággal még belőlök is lehet valami.

(Második közl. köv.)

Csernátomi Gyula.

Költemények Petőfihez.

XXIV.

P* S* versei olvasásakor.

Elő-előveszem
S olvasom versedet;
Belőle búsulok,
Belőle nevetek.

Az pedig csak hagyján
A mikor búsulok,

(Divatcsarnok. 1858. 264. l. ápr. 27.)

Akárhogy fáj, azért
Könnyet nem hullatok;

Hanemha jó kedved
Szikráin nevetek:
Előttem a szép mult —
S könyeim peregnék....

Vajda Fános.

Közli: F. Z.

Verseik I. 1844. 1

I.

A költő e költeménykötetén, melyet 1844 februárjában magával vitt Debreczenből Pestre, még mindig lebeg némi homály s erről egy pár történelmi és kritikai adatot szolgáltatni czélja e soroknak. Maga az eredeti kézirat, fájdalom, úgy látszik, örökre elveszett. Róla a következő történelmi adatok ismeretesek.

¹ Ezt a jelölést vettük fel már 1888-ban a költő első verskötetének jelzésére a rövidség okáért. P.-muz. I. 21. és Bibliographica, Pet.-muz. III. 349. l.

Petőfi Sándor 1843/44 telén egy typhusféle betegséget állott ki, mely után Debreczenbe vonszolta be magát 1843 nov. 26—28-dikára, hol Fogas Józsefnénál húzta ki a telet N.-Várad-u. 3484. sz. a. egy kis udvari törpe szobácskában. E házat jelenleg emléktábla jelöli vörös márványból, e nem igen szabatos felíráttal:

Itt lakott Petőfi Sándor 1844-ben.

Nem akarván jelenleg a debreczeni tél ügyis ismert adatait részletezni, melyek legfőbbjeit ő maga is leveleiben Bajzához és Nagy Ignácshoz, valamint a 47-diki *Úti levelek*-ben leírta (lásd *Egy telem Debreczenben* cz. versét is); csupán azt említjük fel célunkhoz képest, hogy itt összeírta addig megjelent és újabban írt költeményeit egy füzetbe, azzal a határozott tervvel, hogy mihelyt annyira megerősödik, Pestre megy és eladja őket. Ez az utóbbi terv különösen két okból fogamzott meg lelkében. Az első és a főbbik mindenesetre az volt, hogy végre annyi hányatás és szenvedés után, melyekkel a sors 1839 febr. közepe óta elhalmozta, biztosabb s határozottabb helyzetet akart nyerni szemben a határozatlan és mindig határozatlanabb jövővel; más részt s leveleiben ez lép inkább előtérbe, költeményei árából ki akarta fizetni Fogasné, kinek 150 v. forinttal (60 p. frt) maradt adósa, mely összegért Pákh állott jót, midőn ő febr. 13—15-én Debreczenből gyalog Pestre indult.

Jókai ezt így adja elő:

»Egy szép reggel... berohan Petőfi Pákhhoz (mindig úgy szokott rohanni, mintha azt a hirt hozná, hogy ég a ház), s megállva előtte, azt kérdi: — Van-e hozzám föltétlen bizalmad? Pákh igent mondott. — De oly nagy bizalmad, hogy még csak kétkedni se tudj abban, a mit mondok. — Pákh esküdött, hogy van. — Akkor vedd a kalapod és gyerünk.»

Elvitte szállására s ott még egyszer megtudakolta Pákhtól, hogy van-e föltétlen bizalma hozzá? Erre leültetvén, a következőket diktálta neki:

— *Én, Pákh Albert, kötelezem magamat, azon esetben, ha Petőfi Sándor 150 váltó forintnyi tartozását Bordásné (Fogasné?) asszonyomnak 45 nap alatt le nem fizetné, cz összegig kezességet vállalni, s azt helyette lefizetni.* Datum stb.◀

Mikor ez megtörtént s Fogasné megnyugodott benne, azt kérde Petőfítől Pákh, hogy miből gondolja ez összegnek oly rövid időn való visszafizetését, mi alapja van e reményhez? Petőfi büszkén mutatott összeírt füzetére:

— *Költeményeim! Később hozzá tevő: És ha térdem állva kelene is hásról hátra koldulnom, bizonyos lehetsz felőle, hogy napjára megküldöm az összeget.* Azzal ismét vevé pálczáját, s neki indult a világnak. Nem volt a zsebében több tíz garasnál. Mig Pákh ismét keresztül kísérté a városón, egy emberséges vasáros titokban hat ezüst huszast csúsztatott Petőfi zsebébe; ez volt egész úti költsége Debreczentől Pestig.◀ (Életemből. 312—314. l.)

Az általa teleírt füzet mintegy hüvelyk-vastagságú volt, vastag

zöldes-fakó papírból állt 4 rétbé fogva, a maga gyöngyíráásával teleírva. Az egyes lapokat szélvonalokkal látta el, megszámozta s a borítéokra ékes betűkkel írta fel a címet, mely ca. ugyanaz volt, mi a *Versek* I. czímclapján olvasható.

Mely költeményei tették a kézirat tartalmát? Első sorban mindazon költeményei, melyek eddig nyomtatásban megjelentek, melyek közül az *Athenaeumban* 1842-ben megjelent a következő 3: *A borozó, Hazámban, A bujdosó*. Ugyanott 1843-ban a következő 17: *A Dunán, Emlékezés K..... Vilmoshoz, Vadonban, Népdalok I—II.* (Hortobágyi korcsmárosné....., *Mi haszna, hogy a csoroszlya....*). *Távolból, Az első szerep, Halálvágy, Disznótörban, Népdalok I—V.* (Ki vagyok én? nem mondom meg.... Érik a gabona.... Lánggal égő teremtetete.... Befordultam a konyhára.... Hejh, nekem hát vigasztalást mi sem ad....), *Felköszöntés, Petőfi Sándorhoz. (Pönögei Kis Pál),² Szeget szeggel.*

Az *Életképekben* 1843-ban megjelent az *Utolsó alamizsna*; 1844 I. felében: *Végző ***-hoz — Szomjas ember tinődése*, összesen 3; a *Regélőben* 1843-ban a következő 2: *Víz és bor, Én*. Ugyanott 1844 I. felében *Ivás közben*; a *Honderűben* 1844 I. felében *Honfidal*. Összesen 7 költemény.

Ezekhez járúlnak oly költeményei, melyek megelőzőleg nem jelentek meg. Ilyenek 1842-ből: *Két vándor — Furcsa történet — Fárnak, kelnek sokan zöld erdőben*. Összesen 3. Az 1843-dik évből: *As én mátkám — Dinomdánom — Jövendőlés — L.....né — Farkaskaland — Pálnapkor — Barátimhoz — Élő halott — Temetőben — Lopott ló — Szemrehányás — Kördal — A szerelem; a szerelem — Matildhoz — Megümt rabság — Sikos a hó, szalad a szán — Temetésre szól az ének — A virágnak megtiltani nem lehet — Nem megyek én innen sehova — Kis furulyám szomorú fűz ága*; összesen 20.

Az 1844-dik év elejéről: *Elmondanám — Tél végén — Fütty — A dal — A nemes — Halvány katona — Boldogtalan voltam — Nem ver meg engem az isten — Hírös város az anafödön Kecskemét*; összesen 9.

Végre ezekhez vette a debreczen—pesti útban írt költeményeit: *Eger mellett — Egri hangok — Keresztuton állok — De már nem tudom, mit csináljak*; összesen 4-et.

Tudjuk végre a költőnek ápr. 28-ról Tárkányihoz írt leveléből,³ hogy a *Nemzeti kör* bírálói, Vörösmarty, Vachott Sándor és Szigligeti 15-öt kivetettek a füzetből, »nagy részint bordalokat«. Ez adatokból meghatározhatjuk, hogy a költő összeírt versfüzete az itt leírt költeményekből s a kivetett 15-ből, összesen 78 költeményből állt s kiadásra ebből elfogadott a *Nemzeti kör* 63-at (ha t. i. a költő »vagy tizenöt« kifejezését épen 15-nek vesszük). A bírálók által kivetett költemények közé tartoznak a legnagyobb valószínűséggel a *Víz és bor* és *Bujdosó* címűek, melyek megjelentek már ugyan, amaz a *Regélőben*, ez az *Athenaeum*-ban, de a *Versek* I-ből hiányoznak. Ha így van,

² Utóbb *Merengés* cz. a.

³ Halasi: Petőfi-reliqu. 126. l.

akkor a kézirat 76 költeményt tartalmazott. E szerint, úgy látszik, 13 költeményről nem tudjuk meghatározni, hogy melyek voltak a kéziratban, habár nem lehetetlen, hogy ifjabbkori kísérleteiből is volt benne egy pár. Ha a költeményeket az évek szerinti sorrendben vesszük, a füzetben volt 1842-ből 13, 1843-ból 32 és 1844-ből 16 s a kivetett 15 költemény, összesen 76, beleszámítva a *Vis és bor és Bujdosó* címűeket is a kivetett 15-be.⁴

A köri jegyzőkönyv szerint azonban e 76 (71?) költemény 10 ívet adott volna nyomtatásban s valóban egy úgy 130 lapra terjedő füzet lett volna az egészből kis 8°-ban, de a 15 költemény híjával alig tett volna a füzet 110—111 oldalt. Nehezen lettek volna tehát e vékony füzetkével az előfizetők kielégítve; így hát a hiány pótlása került szóba s a költő valóban a meghagyott 61 költeményt kiegészítette utóbb írt költeményeiből 109-re, tehát hozzájok tett 48-at, vagyis a 15-ön feljül 33-at. E költemények egy részét Pesten írta 1844 febr. 24—ápr. 6-ig, melyek valószínűleg a következők: *Favulási saándék — Betegségemben — Fürdik a holdvilág az éj tengerében — A csaplárné a betyárt szerette — Vándorélet — Szerelem és pipadal (?)*; összesen 6. Más részöket *Duna-Vecsén* írta, midőn ápr. 6—10-ig és ápr. 18—jun. 15-ig e faluban szüleinél időzött, melyek a következők: *Füstbe ment terv — Egy estém otthon — Ebéd után — Magány — Zsuzsikához — Éjjel — Vizen — Almodom-e? — A faluban utczahosszat — Sírom — Pokaramhoz — Deákpályám — Gazdálkodási nézetem — Hattyudalféle — Az én torkom álló malom — Te szívemnek szép gyönyörűsége — Meredek a pinczegádor — Katona barátomhoz — Arvályányhaj a süvegem bokrétája* (Laczháza); összesen 19. A többit pár kivételével megint Pesten írta visszatérte után, melyek a következők: *Gyöngye vagyok — Mi foly ott a mezőn — Megy a juhász számaron* (Kun-Szentmiklós) — *Mi nagyobb a nagy Szent-Gellért-hegynél — Elvonnék én — Pusztán születtem* (Kun-Szentmiklós) — *Nem nézek én — Kerényi Frigyeshez — Szinbirálat — Vízet issom — Levél István öcsémhez — Carmen lugubre — Mondom, ne ingerkedjetelem — Hejh Büngözsdi Bandi — Kis menyecske — Ezriével terem — Ez a világ a milyen nagy — Bucsú a színészettől — Kedves vendégek — A boldog pestiek — Első szerelmem — Ambrus gazda — Az alföld*; összesen 23. Együtt tehát 109, a mennyiből a *Versek I.* áll.

Egészen hibás tehát az irodalomtörténetben gyakran kellő kritika nélkül hangoztatott azon állítás, mintha a *Versek I.*-ben a költőnek

⁴ Itt egy kis conjectura meg van engedve. A költő *Ivás kőben*, *Boldogtalan voltam, Nem ver meg engem az isten, De már nem tudom, mit csinálnak, Hírös város* cz. költeményeit, bárha még Debr.-ben, Tokajban írta őket, jóval hátrább tette költeményei közé, a helyes sorrendtől eltérőleg. Nem lehetetlen, hogy ezek is az eredetileg kifogásolt költemények közé tartoztak s a költő utóbb, talán némi javítással, mégis csak főivette versei közé, mint melyeket maga jóknak ítélt s ha valóban úgy van, helyesen ítélte jóknak őket. Ha ez 5-öt is a kivetett 15-be vennők, akkor 7-et ismervén, a füzet tartalmát csak 71 költeményre tehetnők. E 71-ből összesen megjelent a lapokban 1844 I. feléig, azaz a költő pesti útjáig, 27, tehát nem a nagyobb rész jelent meg, mint a köri jegyzőkönyv (I. alább) mondja.

csak a köri ülésig írt költeményei foglaltatnának. Ellenkezőleg; e kötet majdnem felerészben a köri ülés után írt költeményeit tartalmazza, vagyis 61-gyel szemben 48 újat (42·2%). Valljuk be, hogy ha a *Nemzeti kör* vállalkozása érdemszámba megy s abba is megy, kétségtelenül s ha Petőfit e kötete kisegítette a nyomorból, ő is gazdagon járult hozzá, hogy ezt az összeget megérdemelje.⁵

II.

Felérkezvén Pestre, maga írja, hogy költeményeivel hiában járta össze a kiadókat, ezek a megvételtre annál kevésbé vállalkoztak, mert a költemények alig keltek, sőt a Vörösmartyéit sem igen vették.

Ekkor a Pákhnak tett ígéret nyomása alatt Vörösmartyhoz folyamodott, ki maga is megpróbálta kiadó keresését, de sikertelenül; a felelet állandóan ugyanaz volt. Így gondolt Vörösmarty a *Nemzeti kör* igazgató választmányának 1844 január 23-diki ülésén a Fényes Elek indítványa következtében hozott határozatára.⁶ Fényes indítványa a következő volt: »irodalmunk nehézkes haladását gyorsítani s az olvasó közönség számát szaporítani óhajtván«, intézzen a Nemzeti Kör az összes hazai olvasó körökhöz, kaszinókhöz vagy bármilyen néven nevezendő egyesületekhez, úgyszintén az irodalom buzgóbb pártolóihoz felszólítást az iránt, hogy a körhöz beadott s a bírálók véleménye szerint kinyomatásra érdemes művek kiadhatása érdekében hozzájok aláírási íveket küldhessen. Indítványának célja, a mint mondá, az új írók pártolása, a kik műveiket, »az irodalom és közönség jelen állapotában«, gyakran az irodalom nem csekély kárára, több okból ki nem nyomathatják. E felszólítást Ágoston József ügyvéd és választmányi tag szerkesztette meg. Ennek szövegét nem ismerjük ugyan, tartalma azonban a Fényes E. indítványából elég világos. Erről az indítványról megjegyzendő, hogy az a *Nemz. kör* alapszabályaiból tolyt, melyek szerint a kör célja volt a magyar nyelv, literatura, művészet és nemzetiség pártolása is és még e határozat előtt Nemes Pál szobrásznövendéket, Ferenczy egyik jelesebb tanítványát, 1844 jan. 17-én a bécsi cs. és k. művészi akadémiába küldte föl kiképzés végett, melyre az egész ösz-

⁵ E költemények közül időközben megjelent 1844 II. felében a *Honderü*-ben: Az alföld; az *Életképek*-ben: Hattyudalféle — Egri hangok — Gazdálkodási nézeteim — Az én torkom álló malom — Ez a világ; az *Regél*-ben (I): Egy estém otthon; a *Pesti Divatlap*-ban; Levél (Kerényi Frigyeshez) — Kedves vendégek — A boldog pestiek — Színházban — Javulási szándék — Megy a juhász számaron — Poharamhoz — Fürdik a holdvilág — Bucsú a színészettől — Ezrivel terem — De már nem tudom — Ambrus gazda — Halvány katoná — Zsuzsikához; az *Aradi album*-ban: Vándorélet — Mi foly ott a mezőn — Füstbe ment terv — Szeretlem és pipadal. (V. ö. Pet.-muz. IV. 145—146. l.) Összesen 25. A 109 költeményből tehát, a kötet megjelenése előtt, megjelent a lapokban 52 és 3-at, melyek megjelentek, gyűjteményébe nem vett fel: Bujdosó — Viz és bór — Virít a kikirics (*Aradi album*.)

⁶ Innen kezdve jó részben Baróti Lajos dr. derék kutatásainak eredményeit használjuk fel a *Nemzeti kör* jegyzők.-eiből, melyeket ő „Petőfi verseinek első kiadása“ (A *Nemzeti kör* jegyzőkönyvei alapján) cz. cikkében adott ki a *Pesti Napló* 1892, 365. száma tárczájában (decz. 28.).

szeget aláírási íven gyűjtötték össze.⁷ Nem Petőfi volt hát az első, ki a *N. kör* pártfogásában részesült.

Petőfi költeményeinek ügyét Vörösmarty a márcz. 27-diki ülésen terjesztette elő, melyről dr. Baróti közlése a következő:

„Igazgató Választmányi Gyűlés 1844ik évi Martius 27kén Fáy András Úr elnöklése alatt.”

Jelenvoltak: Antal Mihály, Babits János, Bajkay Endre, Csanády Ferencz, Dulovits János, Fábri Pál, Fényes Elek, Kronperger Antal, Lendvay Márton, Török János, Tóth Gáspár, Szigligeti Eduárd, Röck Pál, Vachott Sándor, Vachott Imre, Vörösmarty Mihál.

Jegyző Várady Antal.

... 5) A folyó évi Január hó 23-ikán tartott Ig. Választmányi Gyűlés 4-ik pontjából határozat telleges (sic!) életbe léptetése tekintetéből Vörösmarty Mihál Úr, Petőfi Sándor ifjabb írónk legkezelebbike 10 ivre terjedő, többnyire újságlapokban megjelent, s közméltánylattal, és tetszéssel fogadott Verseinek a Nemzeti Kör pártolása alatt leendő minél előbbi kiadását, s addig is pedig a nevezett ifjú anyagi szükségégeinek jómóddali fedezéséről gondoskodást indítványozá. — Miután (sic!) azonban az Ig. Választmányi Gyűlés hatási köre a pénztárróli szabad rendelkezést meg nem engedné, a jelenlevő t. cz. tagok pedig az indítvány üdvösségét melegkeblűleg pártolák, s a nevezett ifjún hova hamarább segíteni elhatározzák; Tóth Gáspár Úr 60 p. frt. tüsténti kifizetését ajánlá, a nevezett ifjú részére, oly feltétel alatt azonban:

a) Ha a kérdés alatti 10 ivnyi költemények egy kinevezendő küldöttség által megvizsgáltván (sic!), az azokat a kinyomatásra érdemesnek találandja.

b) Ha a Nemzeti Kör tagjai közül (sic!) 12 jót álló egyén találkozik, kik ha a kinyomott költemények árából fél év múltán azon 60 p. frtnyi összeg ki nem kerülne, — annak kifizetését aránylag magokra vállalják. (sic!)

Mely ebbeli nemes ajánlatra Antal Mihály, Babits János, Bajkay Endre, Csanády Ferencz, Dulovits János, Fábry Pál, Fáy András, Fényes Elek, Irányi Dániel, Kronperger Antal, Lendvay Márton, Röck Pál, Rákóczy János, Török János, Tóth Gáspár, Szigligeti Eduárd, Várady Antal, Vachott Sándor és Vörösmarty Mihál Urak összesen tehát 19-en nyilatkozatván magukat jót állókul, — s egyszersmind Antal Mihál, Kronperger Antal és Lendvay Márton Urak öt-öt példányt előfizetvén

határozatott: Tóth Gáspár Úrnak ebbeli önzés nélküli, czéla vezető ajánlataért, valamint Antal Mihál, Kronperger Antal és Lendvay Márton Uraknak fentebbi hathatós, és nemes tetteikért az Ig. Választmányi Gyűlés köszönetet szavazván, Vörösmarty Mihál, Szigligeti Eduárd és Vachott Sándor Urak a nevezett költemények általvételére, megvizsgálására (sic!) oly meghagyással küldetnek ki, — hogy ha azokat kinyomatásra érdemesnek találandják, a Tóth Gáspár Úr által előtegezett 60 p. frtot, s az előfizetett 15 p. forintot a nevezett Petőfi Sándornak nyugtatvány mellett haladék nélkül adják át, — továbbá a nyomtatási költség iránt a kir. Egyetem könyvnyomató Intézetével egyezkedjenek, s ezen költség felszámítását, mint szintén a nyomtatásról tervüket, — s a nyomtatandó példányok száma s áráról véleményükkel együtt a legközelebbi közgyűlésen nyújtsák be. Végre a Jegyzőnek köteleességül tétetik, hogy Ágoston József urat az 1844-ik évi Január 23-án tartott Ig. Választmányi Gyűlés 4-ik pontjában foglalt határozathoz képest, a két magyar honban létező bármilyen néven nevezendő egyesületekhez irandó felszolgáltatás (sic!) szerkesztésére haladék nélkül szállítsa (sic!) fel.”

E jegyzőkönyvi közlésből világos, hogy Tóth Gáspár 60 p. frtot (nem 30-at, mint eddig többnyire írták) ajánlott fel előlegképen, úgy, hogy félév alatt ezt az összeget neki visszafizessék s a 19 jótálló közt a saját neve is ott van; világos továbbá, hogy Petőfinak Várady Antal a 15 példány előfizetési árával együtt 75 frtot adott át, tehát 15 frttal többet, mint mennyiért Pákh Albert Debreczenben Fogasné

⁷ Regélő. 1844. I. 122. l.

asszonyomnál érte jót állott. E szerint márczius 27-én kapván meg az összeget, fölvehetjük, hogy Pákhnak a tartozást 27—28-án már megküldte.

Tudjuk pedig Pákh közléséből, hogy Petőfi 45 nap alatt kötelezte magát ez összeg megküldésére, s a határnapra a pénz meg is érkezett; e szerint visszaszámítva márcz. 28-tól 45 napot, azt tehetjük föl, hogy Petőfi febr. 13—15-én indult el Debreczenből s 20—23-án érkezett meg Pestre. Ez a kerek összeg, 60 frt, a mennyit a derék Tóth Gáspár megajánlott, egyszersmind azt is mutatja, hogy Petőfi Váradynak a 150 v. frt (60 frt) tartozásról említést tett; csak így gondolható, hogy Tóth G. épen ennyit ajánlott fel; Várady ugyanis bizalmas közlés gyanánt ezt a gyűlésen előhozta. A 15 példányra ezen felül tett előfizetés Lendvay, Antal és Kronperger részéről arra célzott, hogy az elküldendő összegben kívül is még maradjon a költőnek pár forintja, míg az előfizetésekből több folya be.

Az adatokból azt is tudjuk, hogy Erdélyi János és Vahot Imre szóltak a Vörösmarty indítványa ellen, sőt Erdélyinek állítólagos szavait is ismerjük, »ő írodajka lenni nem akar« (Magyar Politika. 1875. 194. 195. sz. Várady Antal és Jókai, Életemből. 318. l.) E jegyzőkönyvből az világlik ki, hogy Vahot Imre volt csak jelen az ezt tárgyaló ülésen, s mert ő a jótállók sorába nem állott be, valószínű, hogy valóban felszólt ellene (20-an voltak jelen s 19-en részt vettek a jótállásban). Való hát, hogy Erdélyi távol vala; de ebből nem következik, hogy Vörösmartyanak ne mondta volna e megjegyzést előbb; mert tudjuk, hogy ő indítványa megtevése előtt többekkel értekezett róla, nem akarván, hogy elvettessék. Várady tehát világosan jól emlékezik; de Erdélyi, mint jóízű ember, ha nem helyezte elvben a tervet, nem is szegte nyilvánosan ellene magát s nem ment el sem erre, sem utóbb a közgyűlésre, melyen ez tárgyalatott. Ekkor hihetőleg el is utazott vala már külföldre, máj. 22-én már Münchenben volt. (Regélő. 1844. I. 748. l.) Erdélyi különben kétségbevonhatatlanul érdeklődött a költő iránt. Stuttgartból 1844 jun. 10-én Garayhoz intézett Külföldi levelében írja: »Írj nekem, ha megjelennek Vidor Emil, Petőfy' (!) verseiről, Kriza' és a' mi' népdal' gyűjteményünkről, az irodalom és jövő félelvi journalistica menetéről, és a' színházról, ha járja-e még a' Szökött katona cum sociis« etc. A Regélő 1844-ik évfolyamában (I. 42. l.) egyszersmind Petőfiről egy nagyon kedvező elismerés is jelent meg »Levelek Ottíliahoz« (VI.) cz. cikkben E. jegy alatt. Ha ez valóban Erdélyitől ered, mint Baróti állítja, igen jellemző Erdélyi méltánylatára nézve Petőfi iránt. (Kiadva Pet.-m. I. 115. l.)

A választmány a költemények megbírálására, valamint a kinyomatás iránti alkúra kiküldte Vörösmarty Mihált, Szigligeti Eduárdot és Vachott Sándort, kik már apr. 1-ső felében elkészültek vele s »vagy tizenötöt kivetettek belőlök s nagy részint bordalokat. Csak nézd, a szomjas ember tűnődését is ki akarják küszöbölni, de már ezt nem hágytam«, írja Petőfi Tárkányinak apr. 28-ról.⁸

⁸ Halasi: Petőfi-reliqu. 126. l.

A szűkebb bizottság javaslata s az igazg. választmány határozata a máj. 11-én folytatólagosan tartott köri közgyűlésen került tárgyalás alá, Baróti dr. közlése szerint következőleg:

„Folytatólagos Közgyűlés 1844-ik évi Május 11-én Fényes Elek másodelnök Úr előlülése alatt. Jelen voltak: Antal Mihály, Bajkay Endre, Czafalvi Demjén István, Csanády Ferencz, Dióssy Márton, Garay János, Hrabovszky János, Kronperger Antal, Patay István, Lukl Ferencz, Miske György, Petrovits Károly, Röck Szilárd, Röck Pál, Stuller Ferencz, Pomucz György, Varga István, Török János, Vachott Imre, Virnau János, Kún Sándor, Vörösmarty Mihál.

Jegyző: Várady Antal.

... 3. — Vörösmarty Mihál Úrnak, mint a f. évi Márczius 27-én tartatott Ig. Választmányi Gyűlés 5-ik pontjában foglalt határozatához képest a Petőfi Sándor Versei véleményezésére kinevezett Választmány elnökének, a nevezett író verseiről s azok kiadásáról írásban foglalt véleménye következtében, — jelesül: —

1. A nevezett Versek, mint egy szerencsés elme írott termékei, melyek az érzélgéstől távol, valódi s helyenként mélyebb érzelműek, keresetlen, férfias, s tősgyökeres magyar beszédbe foglalvák, s azokat szellemi önállás és eredetiség bélyegzik, — minden tekintetben méltók, hogy kiadásuk a Nemz. Kör által előmozdítottassék.

2. — A kinyomatási költségekre nézve, az egyetemi könyvnyomató intézet két árrszabást (sic!) csinált, u. m. gyengébb papiroson 1000 példányban $\frac{1}{11}$ rétbén, egy iv kerülne 24 ftt 7 krba, — erősebb papiroson ugyanannyi 29 ftt 51 krba, a versek pedig mindössze 142 lapot, körülbelül $\frac{1}{12}$ -d rétvet, vagyis $\frac{1}{8}$ -d rétvet töltvén;⁹ — a nyomatási költség jobb papiroson 179 ftt 6 krba; — a gyengébben pedig 144 ftt 42 krba, — ehez adva a bekötés és borítéki árt 30—40 ftt p. p. a szebb kiadás mintegy 209—219 pfrt 6 krba, a másik pedig 174—184 ftt 42 krba kerülne. — A munka nem terjedvén sokra, ezen választmány a szebb kiadást ajánlja, s ez esetben egy példány ára 1 pfrt lehetne, s így a kiadási költségeket 280—300 előfizető fedezhetné. Végre a könyvnyomató Intézetnél a nyomatási költségeknek $\frac{1}{3}$ -da a nyomatás kezdetével, $\frac{2}{3}$ -da pedig végeztével fizetendő:

határozatott: Minden ily nemű vállalkozásoknál jövőre, a szükséges intézkedések tétele végett, állandó bizottmány fog kinevezettni. — Jelen véleményt adó bizottmányhoz azért Bajza József Úr tagul kineveztetvén, — az állandóul meghagyatik. — A szebb papirosni kiadás és egy példány árrának (sic!) 1 pftra határozását tárgyzavó ajánlat elfogadtatván, — a bizottmányok utasításul adatik, — hogy a nevezett Versekre aláírási iveket bocsásson ki, mellyen a véleményező választmányi tagok nevei előszámláltassanak, s mihelyt 120 aláíró találkozik, — a nyomatást kezdesse meg, — a nyomatási költségek egy harmada kifizetésére pénztárnok Úr utasítatván.⁴

Az a jelentés maga, mely a közgyűlés elé ment, nem maradt meg, pedig becsét — különösen az növeli, mert a jegyzőkönyv szavai szerint Vörösmartytól eredt; tartalmát, hihetőleg kivonatilag, visszaadja a jegyzőkönyvi 1.) pont s ebből megismerhetjük Vörösmarty ekkori véleményét Petőfiről, mely szerint költeményei egy szerencsés elme írott termékei, melyek az érzélgéstől távol, valódi s helyenként mélyebb érzelműek, keresetlen, férfias s tősgyökeres magyar beszédbe foglalvák, s azokat szellemi önállás és eredetiség bélyegzik.⁴

Nem ismerjük továbbá sem azt a felszólítást, melyet Ágoston József a márczius 27-diki választm. gyűlés határozatából szerkesztett, sem a Várady Antal tollából eredt és a Vörösmarty meg a saját aláírásával szeptküldött előfizetési ivék szövegét. A kötet megjelenésének egyéb körülményei pedig folyóiratunkban részletesen ki voltak fejtve s pedig helyesen és correctül legelőször ott, noha, különben absolute

⁹ Tényleg a *Versék I.* 192 lapra terjed, vagyis 8 ivre 12°-ben.

minden érzékenység nélkül, ki kell emelnünk, hogy úgy e, mint egyéb adataink fölhasználtnak a forrás megnevezése nélkül, még pedig komoly színben föltűnni kívánó dolgozatokban is. Ez nem egészen tudós gyöngédség; mert a prioritás joga nem volna megsértendő soha. Ezt csak mellékesen: A Pet.-muz.-ban tehát megtalálható az, hogy a kötet ag. 2-dik hetében már nyomtatás alatt volt, hogy szept. 4-ik hetében a gyűjtők felszólítottak az aláírási ívek beadására, hogy okt. 5-dikéről Várady Antal fogalmazásában egy »Felszólítás« adatott ki a lapokban Petőfi versei ügyében és hogy november 10-dikére, tehát *A helység kalapácsa* után végre megjelentek.¹⁰ (V. ö. Petőfi-muzeum I. 21—22. és 82—84. l.) Ugyanott egyszersmind, nem ugyan oly szabatosan, mint a jegyzőkönyvekből, nap szerint; de a hó, márczius hava, meg van határozva, mint melyben a kör elhatározása történt. Ugyanott ki van fejtve az is, mi a közgyűlés határozatában is megvan, hogy az *alválasztmány*, mely a költő verseinek megbíralása végett kiküldetett, mint állandó bizottság meghagyatott, hozzáadotván még Bajza József s ez intézte aztán a költemények kiadásának ügyét. Ezért Vörösmarty e minőségben írta alá magát, mint alválasztmányi elnök, mert egyébként a kör elnöke Fáy és alelnöke Fényes Elek volt.

Ferenezi Zoltán.

Újabb cikkek Petőfiről.

I.

Egész öröm szemlélni, hogy azon pillanattól fogva, midőn a *Petőfi-Muzeum* 1888-ban megindult és kimondta, hogy a Petőfi-tárcza-literatura nem méltó Petőfihez és hogy a maga részéről a kutatás módszerében teljesen kizárja a tárczaírói stylt (V. ö. Pet.-muz. I. 1—2. l., programm) s a Petőfi-irodalmat a kedélyes irányzathól tudományos alapra kívánja visszaterelni: mekkorát s pedig szemmeláthatóan mekkorát haladt a költő nevéhez kapcsolt irodalom s hirdetett elveink és czéljaink közül, ha nem is épen az óhajtott módozat egész kiterjedésében, de legalább bizonyos mérsékelt arányban, nem egy valósult meg.

Folyóiratunk alig indult meg, rá nyomban jöttek: a Kisfaludy-társaság pályázati hirdetése Petőfi kritikai életrajzára; Fischernek a költőről kitünő szeretettel, bárha dilettans képességgel írt életrajza; Petőfinék jobb kiadásai Havas Adolftól, melyek folyóiratunkban is ismertetve voltak; legújabban Petőfi Sándor Összes költeményeinek kritikai szempontok szerint készült kiadása jegyzetekkel Havas Adolf-

¹⁰ Vagyis lényegileg a novemberi pesti vásárra, mely kezdődött nov. 1-én s tartott 2 hétig. Általános szokás volt akkoriban, hogy a könyvek vásárookra jelentek meg s így kivált a novemberire, mint melyen téli olvasmányt is szerzett be a vásárra felgyűlt vidéki gazdaközönség. Lényegileg ekkorra jelent meg (okt. 23-ra) *A helység kalapácsa* is.

tól, mely elé *Fókai Mór* írt ragyogó előszót, s az *Athenaeum* ezzel végre a költőhöz méltó és tudományos czéloknek is megfelelő kiadást adott a közönség kezébe.¹ A kutatások természete és módszere teljesen megváltozott, elevebb, mélyrehatóbb lett s a gyöngék és alaposág nélkül dolgozók nagy részben elhallgattak. Most legújabbán a költő születésének 70-dik évfordulója megint gazdag termést hoz a Petőfi-irodalomra; a figyelem újból a költő halhatatlan alakja felé fordult. Leginkább a derék *Vasárnapi Ujság*, a Petőfi-irodalom lelkes és Pákh óta hagyományos munkása tett ki magáért ez alkalommal is, számos közleménnyel és illusztrációval, 1893 évi 1-ső számában.

Illusztrációi a következők: „*Elpusztuló kert ott a vár alatt...*“ (Vágó Pál rajza, Petőfi költeményéhez.); „*Egy gondolat bánt engemet*“ (ugyancsak tőle, már sokkal találóbb).² E két képhez Bartók Lajos írt hangulatot keltő magyarázatokat. Erdőd, mert a költő költeménye az erdődi várkastélyra és kertjére vonatkozik, a Bartók szülővárosa is, a ki elmondja, hogy a domb, melyen a vár épült, megvan még, de a dicső multból fönmaradt óriás aggastyánt, mert sírba dőlni roska-dozva sem akart, a törpe kor szelleme elpusztította. Gazdasági feltigyelők lehordatták, eléje munkálva a romboló időnek, — nehogy ledőljön. A másodikban így szól a többek közt: »Az egykor népies költő ma már klasszikus.« Ez utóbbi mindenesetre igaz s az volt ő már akkor is, már életében is, ha a classicusnak jelentését valódi eszmei s nem localis vagy temporalis értelmében vesszük.

A költő életére vonatkozó képek: A piáristák pesti épületének Kötő-útcza felőli része, kilátással a Petőfi-térre (Goró Lajos rajza.). A Hatvani-útczai régi Jankovics-ház, a hol Petőfi 1846—47-ben és a Koch-féle ház, a hol 1845—46-ban lakott. (Ma Hatvani-útcza 6. és 10. szám. Dörre Tivadar rajza.) A régi Marczibányi-ház, a hol Petőfi 1849-ben lakott. (A ház Dohány-útcza felőli része. Ma Kerepesi-út, 12. szám.) A Dohány-útczai régi Schiller-ház, a hol Petőfi házassága első évében, 1847—1848-ban, lakott (Ma Dohány-ú. 16. sz.) és Petőfi dolgozó-s hálószobája a Dohány-útczai lakásból. A Hatvani-útczai régi Koch-féle ház udvara (Hatvani-ú. 10. szám.); a Takács-féle Hatvani-útczai ház II. emeletén levő kis udvari szoba. (Mind Dörre Tivadar rajzai.) Petőfi szülőháza Kis-Kőrösön (nem igen találó régi kép, hűen a Petőfi-muz. 1892-diki évfolyamában jelent meg); egy vignetta Petőfi Összes költ. 1847-ki kiadása címlapjáról. Arczképek: Petőfi szülei (Orlai rajza

¹ Ha élünk, méltányolni fogjuk e kiadást, most röviden csak annyit, hogy azok, kik a költő művei érdekében annyit dolgoztak s tettek felfedezéseket, talán méltók volnának, hogy kutatásaik eredményei felhasználásánál a jegyzetknél megemlítsessenek; mert erre legalább is méltók annyira, mint sok tárcza-író, kik mert a költőről valamit hallottak s azt a legregényesebben fölezifritották. (Meltzl szerint ú. n. „alkalmi literatura“) már mint a Petőfi-literatura munkásai idézgetnek.

² Az első kép egy mosolygó leány fák alatt verseket olvasva. Nem igen találó illusztráció. E két rajzot Vágó Pál adta Bartók Lajosnak, mond a *Vasárn. Ujság*, ki meg átengedte közlés végett s mindkettő allegorikusan fogja fel a költő gondolatait, az első a várkertben a költő sorain merengő nőalakkal; a másik a költő elstének ábrázolásával. Az első allegorikus kép; de a második talán nem?

után); Petőfi Sándor (Barabás Miklós 1846-iki rajza, Tyroler metszete); Petőfi neje, Szendrey Julia (leánya, Horváth Ilona, birtokában levő fényképe után); Petőfi István (Borsos és Doctor 1873-ki fényképe után).

E képek legnagyobb része dr. Baróti Lajos „*Petőfi pesti lakásai*” cz. cikkének kísérője. Ezzel méltó bővebben foglalkoznunk. A költő változatos életpályáján sok helyt fordult meg; de állandó lakósa 1844 jun. 15-dikétől csak a fővárosnak volt, ott írta költeményei legjavát (?); ezek ott jelentek meg; ott vezérekedett az ifjú írók közt; ott élte házasságát s ott állt márcz. 15-én az ifjúság mozgalma élén. De míg más helyt többnyire emléktábla hirdeti lakása helyét, Budapesten még azt sem igen tudják, hol lakott. Baróti ezt kutatta ki 1892 nyarán s e kutatás eredményeivel számol be.

Petőfi először 1833-ban került a fővárosba, mikor a tanévet az ev. gymnasiumban végezte (grammatista I. anni) s 1834/35-ben a piaristákhoz járt u. ott (grammatista II. anni). A piaristáknál megváltóan az a tanterem, a melyben tanult 194 más társával, a Kötő-útczabeli bejárattól balra; ablakai az utczára néznek. Majdnem hihetetlen, hogy a nem nagy teremben annyian hogy fértek el. Nehány lépésre van a Petőfi-tér a költő szobrával. Innen a cikk 1839-re ugrik.

Ekközben 1835—38-ig Petőfi Aszódon tanult (III—V. osztály), 1838/39-ben Selmecezen, honnan 1839 február 14—15-én a fővárosba indult, s oda márcz. elején megérkezvén, úgy egy hétig a Kecskeméti-házban lakott, (jelenleg is úgy híják a Zöldfa-útczában, az ennek helyén épült díszes házat) hol akkor egy földszinti alházban korcsma volt s Kecskemét városa tulajdona lévén, az e vidékről följáró lakosok oda szállottak. Ez volt szálló helye Petőfi apjának is. Innen apja elől megszökvén, statista lett a nemzeti színháznál s az volt márcz. 10-dike tájától ca. május 15-ig. Mint statista hol lakott? — nem tudjuk.

Ekkor Székesfejervárra, majd Ostfahasszonyfára ment; máj. 29-én már ott volt, versét ismerjük e napról; 1839 szept. 6-án katona lett és az volt 1841 febr. 28-ig. Kiszabadulása után Sopronba, 1 heti időzés után Pápára ment, hol Orlaynál lakott április elejéig s följárt a ref. gymn.-ba. Innen Pozsonyba, onnan haza gyalogolt s ez útjában újból meglátogatta a fővárost, de csak átutazóban. Kerülvén most a részleteket, csak röviden soroljuk fel, hogy átutazóban járt ott 1842 agusztusában, és karácsonján, 1843 ápril 1—10-dike közt néhány napig, végre ott lakott 1843 jul. 3—szept. 25-dikéig, mi alatt lefordította Bernard „*Negyvenéves hölgy*”-ét s innen Gödöllőre menvén, ott lefordította James „*Robin Hood*”-ját a *Külföldi Regénytár* számára.

Szept. 25-dike tájától egy hétig Orlaynál időzött Mező-Berényben, aztán ca. okt. 12-ig Debreczenben, azután vidéken színészkedett ca. nov. 26—28-ig, mikor újra Debreczenbe tért vissza, hol betegen házta ki a telet február 15. tájáig s ekkor gyalog Pestre ment.

Azon, hogy 1843 nyarán a költő Pesten hol lakott, némi homály lebeg, mert róla két ellentmondó adatunk van, melyek közt az ellentét eloszlatása Barótinak sem sikerült. Ő azt mondja, hogy elcinte Fekete Lajos nevű barátjánál lakott és pedig Kemény Mihály szerint a Ma-

gyar-útczában, míg Várady Antal szerint az Ország-úton (Museum-körút), a hajdani botánikus kert helyén, egy alacsony, mélyen lesúlyedt házban. Sőt Kemény Mihály azt állítja, hogy mivel Fekete jul. végén Pozsonyba ment „absentium legatus”-nak, ekkor Petőfi egyedül fogadott szobát az Ország-úton a muzeumra nyíló két ablakkal. Ez a ház ott állt, hol jelenleg az állattani intézet van.

Ahhoz tehát nem férhet kétség, hogy csakugyan lakott ekkor a Museum-körúton; de mi azt hisszük, hogy Kemény jól emlékszik rá, hogy Fekete Lajossal a Magyar-útczában lakott együtt. Megjegyezzük, hogy Feketével való 1843-diki együttlakásához nem fér kétség; mert mi láttuk ez időből oly levelét, melyet Fekete Lajos pecsét-nyomójával pecsételt le, ez pedig eléggé eldönti az együttlakás kérdését. Várady Antal arra emlékezett ugyan, hogy ő Petőfit Fekete Lajosnál ismerte meg, de az évet aligha jól jelölte meg. Ez a megismerkedés nem 1843-ban, hanem 1844-ben történt s valóban Feketé-nél. Petőfi azonban akkor nem lakott vele, csak látogatóban volt nála, mikor Várady Antal, verseit elolvastván, lakásra magához hívta; addig Kemény Mihálynál és Sassnál húzódott volt meg.

Legyen még röviden megemlítve, hogy 1843-ban, midőn Pestre ért, pár napig Kemény Mihálynál lakott a Dorottya-útczai Rupp-féle házban, ki ott Vankó Dániel porcellán-kereskedőnél volt nevelő teljes ellátással.

Midőn Várady 1844 tavaszán (márczius hó) Petőfit magához hívta lakásra, mint Deák Józsefnek, Festetich gróf ügyvédjének segéde, a *Zöldfa-útczában* a Festetich-házban lakott (22. sz. a.), hol jelenleg az állami számvevő szék van. Itt lakott a költő mindaddig, míg ápril 6-dikán Duna-Vecsére; szülőihez ment s ide szállott meg, midőn onnan 10-én néhány napra visszatért, hogy aztán 17-dike tájt 2 hónapra újból Duna-Vecsére menjen.

Midőn jun. 15-én Pestre visszatért, Vahot Imréhez költözött, mint szerkesztősegéd, kinél szabad lakása volt. Juniustól szeptemberig az Országúton laktak a *Kunewalder-házban* (1501. sz. a.), melyet *terményfár*-nak hívtak s mely ma már nem létezik, helyén jelenleg a műegyetem palotája áll. Itt agasztusban meglátogatta őt Szeberényi. Petőfi az első emeleten lakott, egy nagyon szűk, de elég világos, tiszta szobában, melynek ablakai keletre, a folyósóra nyíltak s a józsefvárosi többnyire földszintes házak felett a szabad mezőre nyílt kilátás. A szoba hossza 2—2½ öl, szélessége 4—5 láb volt, s barátai azzal élcelődtek, hogy miért lakik oly kis szobában, abban nem lehet nagy emberré.

1844 Szent-Mihálynapkor Vahot a Hatvani- és Magyar-útcza sarkára (526. sz. a.) a *Kölber-féle* házba, (jelenleg 444. helyr. sz. a., Takács Lajos fűszeres háza) a II-ik emeletre költözött. A ház jelenleg 3 emeletes, a régi szűk csigalépcső helyett széles följárata van, de a Vahot által bírt lakás beosztása megmaradt. Részben a Hatvani, részben a Magyar-útczára néz ez; bejárata balkézt, a lépcső mellett van s egy előszobába lépve, jobbra egy kis ajtó vezet a költő egykori szobájába, egy nagyon kis, alig 4 lépés hosszú és 3 lépés széles szo-

bácskába, mely most lomtár. (L. *Naphoz* cz. költ.-ét.) Akkoriban e szobácskának külön bejárata volt a tolyósóról az ablak mellett s a többi lakórésszel egy szőnyegajtó kötötte össze; ott érintkezett a költő Vahottal. Vahot üveges ajtót említ, melyen át figyelte Petőfit munkálkodásában; de ez nem való. 1845 jan. 2-dik felében Vachott Sándorékhoz költözött abba a szobába, mely elébb Etelkéé és anyjáé volt s Petőfi maga kérte Vachottékat, hogy e szobát neki adják át. Ez a *Wenkheim*-házban volt a Kecskeméti-útczában. Itt írta a *Czippuslombok* egy részét. Itt lakott ápr. 1-sejéig. Ettől fogva 1845-ben felváltva hol falún, hol a fővárosban tartózkodott s midőn Pesten volt, Várady Antalnál lakott, kivel ez év őszén közös lakást, egy földszintes udvari szobát vettek ki albérltetben egy Takács nevű csizmadiától a Hatvani-útcza 6 (most 10) szám alatt (régi helyr. sz. 584, most 504), szemben a nemzeti kaszinóval (akkor Koch Jakab, most Koch Gusztáv és Emma, Morlin Imréné tulajdon) s itt volt vendégök a Rókus-kórházból kikerült Tompa is 1846 elején. Ez év nyarán nősült meg Várady.

Petőfi 1846 őszén magára vett lakást Friebeisz Istvánnál a Hatvani-útczában (*Fankovich-ház*, régi helyr. sz. 585, most 506; régen 4, most 6 szám), a régi Horváth-, most Pálffy-házzal szemben, hol utóbb Pákh is vele lakott. E szobát 1847 júliusáig tartá bérben.

Midőn 1847-ben megnősült, Egressy Gábor vett neki és Jókainak szállást a Dohány-ú.-ban (*Schiller Károly-féle ház*) 373. sz. a.³ (most 16. sz.), mely jelenleg Heidekker József ercsii sórfőzőé s itt 3 szobájok volt. Egyikben lakott Petőfi és neje, ez alkovenes volt, a közbülső közös ebédlő s a harmadikban Jókai lakott. A lakás most is olyan, mint a költő idejében volt. Az előszobából szemben egy ajtó a közös ebédlőbe, jobbra a konyhába, balra a Petőfiék volt hálószobájába és nappalijába vezet, honnan egy más ajtó a közös ebédlőbe s onnan egy a Jókai szobájába viszen, melyből a konyhán át is van kijárás. Ezért ők 650 frtot fizettek. Ide hozta a költő szüleit is 1848 tavaszán, midőn Jókai pünkösöd 2-odnapján elköltözött.

Innen agusztusban a Lövész- és Bástya-ú. sarkán a *Szupp József*-féle (jelenleg Koronghy Henrikné, szül. ~~Kábdebó Auróra asszony háza~~) házba költöztek, (akkor 391, most 388 helyr. sz. alá, akkor házszám Lövész-ú. 10, most 18 és Bástya-ú. 23) szemben a Szent-István-társ: épületével, (akkor egy, most három emeletes ház). Itt laktak 2 hónapig; ekkor Petőfi honvédnek ment, neje pedig egyelőre szüleihez.

Midőn Petőfi 1849 máj. 9-én újból Pestre költözött, a Kerepesi-út és Síp-ú. sarkán a *Marczibányi-házban* (most Lederer-ház) a II. emeleten vett lakást Egressyékkel egy emeleten, mely jobbról a sarokban 2 utczai és 1 udvari szobából állt. Az utczai szobák a Dohány-útczára nyíltak.

Ezekben számol be Baróti Petőfinek pesti lakásairól; adatait részben módosítottuk, részben pontosságban kiegészítettük néhány adattal. Végül Baróti egy *Petőfi-muzeum* eszméjét veti fel, melyre a dohány-útcza lakás kibérlését ajánlja. Az eszme nagyon jó, de a muzeum nem

³ V. ö. Egressy leveleivel Petőfihez. Pet.-muz. III. 44. 1.

bérházba való, hanem a nemzeti muzeum vagy akadémia adhatna rá egy szobát s egyedül csak ez volna méltó Petőfihez.

Kevesebb figyelemre méltó Baróti egy másik czikke a Vasárn. Ujság u. e. számában „*Petőfi születéséről*“ (1893 jan. 1.) cím alatt, melyben a költő születéshelye felett folyt vitákat állítja össze, de nem az egész literatura felsorolásával, a mi kár. Mert ha már az igazság mai ismeretével szemközt a vita egész lefolyása ránk nézve meddő tudás; de nem meddő annak az érdeklődésnek szempontjából, melylyel mindaz iránt viseltetünk, a mi a költőre vonatkozik.

U. e. számban van még Endrődi Sándornak „*Petőfi születésének 70-ik évfordulója alkalmából*“ két szép költeménye, melyeket e számunkban, a szerző szíves engedélyéből, más helyt közlünk.

F. Z.

(Második közl. következik.)

Repertorium a Petőfi-literaturához.

XI.¹

I. Önálló művek:

1. *Lenkey Henrik*: Petőfi és a természet. Budapest. 1892. Lampel Róbert. 8°. 134. l. (Ismertetve és bírálva Budapesti Szemle 1892. 458. l. Egyetemes Philológiai Közöny. 1892.

2. Dr. *Gerecse Péter*: Petőfi »Örült«-jének bölcselkedése. Irta és az első »Irodalmi és Művészeti est«-én Pécssett, 1892. márczius 13-án felolvasva... Pécssett, Taizs J. Kis 8°. 36 lap.

3. *Szana Tamás*: Örök emlékek. Budapest, A »Szépirod. Könyvt.« kiadóhiv. 1892. Második évfoly. IX. Szerk. Hevesi József. E kötetben két cikk tartozik a Petőfi-irodalomhoz: *Petőfi István* (1825—1880.) 81—91. lap és *Petőfi Zoltán* (1848—1870.) 110—120. lap. Az elsőről

megjegyezzük, hogy Petőfi István nem 1825-ben, hanem 1826-ban született Szabadszálláson s meghalt 1880 ápr. 30-án.

4. *Az Athenaeum dalos-nép-naptára 1892.* Közli Petőfi *A szerelem, a szerelem... — Temetésre szól az ének... — Arvanyanyhaj a sívegem bokrétája... — Befordultam a konyhára... (a képes kiadásokból ismert képpel) — A faluban utczahosszat... (képpel u. onnan) — Világoskék a csillagos éjszaka... (Id. Ábrányi Kornél zenéjével) — Elvennemek én, csak adnának — Nem nézek én, minek néznék? az égre — Nem ver meg engem az Isten cz. dalait 22—26. l. Te vagy, te vagy, barna kis lány... — Reszket a bokor, mert... cz. dalait 48. l. Hegyen ülök — Éj van — Eresszkedik be a felhő 54. l. A csavargó — Az én torkom álló malom... — Boldog éjjel... —*

¹ L. Pet.-muz. II. 61., 125., 251., 311., 377. III. 305. IV. 93., 151., 259. 307. l.

Hull a levél a virágról — Ez a világ a milyen nagy — Fuhász legény.... (Dallammal Angyal Ármándtól) — *Kis furulyám....* (Dallammal Angyal Ármándtól) cz. dalait 57—60. l.

5. *Az Athenaeum Petőfi-naptára 1892-re:* (Petőfiről a köv. cikkeket közli: 1. Petőfi élete és költészete. (Szül. 1822. decz. 31-én. Halála napja ismeretlen.)² Közli mellette a szöveg közt Petőfi 1848-diki képét, szülőházát, Vörösmarty és Szendrey Julia arcképét. 21. l. 2. Nevezetesebb események Petőfi Sándor életéből. (Mellékelve a segesvári csatater, a Petőfi-szobor képe.) 32. lap. 3. *Komócsy József:* Petőfi sírja (költ.) 35. l. 4. *Petőfi S.:* Hortobágyi korcsmárosné.... 39. lap. 5. *Luby Sándor:* Petőfiről (költ.) 39. l. 6. *Petőfi S.:* Ki vagyok én, nem mondok meg.... 49. l. Kördal. 63. lap. Régi veri már a magyart a teremtből. 77. l.

6. *Az osztrák-magy. monarchia irásban és képben.* II. k. 6. füzet. 191. l. közli Petőfi szülőházát Kis-Kőrösön, fametszetben, mely azonban a valódihoz nagyon kevéssé hasonlít. (V. ö. a Pet.-muz. mellett. V. köt. III. füz. mellékl.) Ugyanitt pár sorban van említés a költőről is.

II. Czikkek:

Budapesti Hírlap.

A *Talpra magyar* (t. i. *Nemzeti dal*) zenéje. 1891. 73. sz.

Fővárosi Lapok.

Erdélyi Pál: Petőfi Alex. Gedichte. Aus dem Magyarischen übertragen v. Heinrich Melas. (Ismertetés.) 1891. 171. sz. — Az öreg *Pod-*

² A czikk Vutkovich S. „Petőfi Sándor“ című könyve nyomán. (Magyar Helikon. 8—9. füz.)

horszkyról. U. ott. 246. és 253. sz. (L. Pet.-muz. IV. 215. l.)

Gömör-Kishont.

Schweiger Béla: Petőfiné Szendrei Julia. 1891. 13. sz.

Irodalomtört. Közlemények.

Pajor István: Szemere Miklós levele Pajor Istvánhoz. 1891. 327—330. l. (Petőfiről szól. L. Petőfi-muz. V. 3. sz. 71. l.)

Kécske és Vidéke:

Rudnyánszky Gyula: Petőfi és kiadói. 1891. 9. sz. (U. az *Békes.* 1891. 9. sz.)

Magyar Hírlap.

Az új Petőfi-kiadás. 1891. 209. sz. — *Szana Tamás:* Petőfi olasz köntösbőben. (Cassone Guiseppa »Fehők« fordítása.) U. ott. 140. sz. — *Szana Tamás:* Petőfi szülőháza. U. ott. 188. sz.

Szarvasi Lapok.

Ráspoly: A betyár Petőfi költészetében. 1891. 25. sz.

Nagyváradi Hírlap.

Turi M. István: Apróságok Petőfiről. 1891. 85. sz.

Ország-Világ.

Petőfi egy ismeretlen levele (Hentaller Lajos gyűjt.-ből facsimileben). 1891. 530. l. Kiadva u. ez Petőfi-muz. IV. k. 4. füz. mellett. A levél Bankos Károlyhoz volt intézve. U. ott a 35. sz. mellett Petőfi egy arcképe kiadva. (Megj. Pet.-muz. IV. k. 4. füz. mellett.)³ — *Hentaller Lajos:* Petőfi Sándorné szözata. 1891. 13. sz. — *Lauka Gusziánv:* Petőfiné leánykorából. U. ott. 51. sz. (V. ö. Pet.-muz. IV. 236. és 309. l.)

Siebenb. deutsch. Tageblatt.

Petőfi Al. Gedichte. Aus dem Magyarischen übertragen v. *Heinrich Melas.* (Ism.) 1891. 5314. sz.

³ V. ö. Pet.-muz. IV. 263. l.

Ungarische Revue.

Jókai Maurus: Petőfi's Ende. 1892. 135. l. (Kivonat Jókai felolvasásából a Petőfi-társ. ünnepi ülésén 1892. január 24.) — *Petőfi Alex.*

Trinklied. — Liebeslob. — Deutsch v. *Stefan Rónay*. U. ott. 662. lap. (Petőfi: Igyunk és Szerelemnek rózsafája cz. költ.-nek fordításai.)

Közli: F. Z.

Vonatkozások Petőfire.

CLXXIV. *Spiegel*. (1848. 17. sz. febr. 19. 68. l.):

— Auf dem umlängst dahingeschiedenen Rózsavölgyi erschien in der letzten Nummer des »Életképek« ein schönes Gedicht von dem genialen Petőfi, dessen treue Übersetzung wir in einer unserer nächsten Nummern unsern Leser zu geben versprechen. (Közölve Pet.-muz. V. 82. lap.)

CLXXV. *U. ott.* (84. l. 21. sz. márcz. 11.):

— (*Vörösmarty Mihály* und *Petőfi Sándor*.) Unter dieser Aufschrift lesen wir im Magaz. f. d. L. d. Auslands folgendes: »Diese beiden hervorragenden Vertreter der modernen ungarischen Literatur haben begonnen, William Shakespeare's sämtliche Dramen ins Ungarische zu übersetzen, von welchem Unternehmen demnächst der erste Band ausgegeben wird. Rechnen wir besonders dazu, dass Vörösmarty die englische Sprache wie die seines eigenen Landes kennt, dabei Philologe und Dichter ist — sein Übersetzungstalent auch schon durch Lear, Coriolan, Julius Caesar und Richard III. bekrundete — so ist zu erwarten, dass dieser ungarische Shakespeare der deutschen Schlegel-Tick'schen Ausgabe nahekommen werde. Übrigens ist Shakespeare in einzelnen Dramen schon

früher dem ungarischen Publikum durch Kazintzy, Döbrentey, Toth u. Szemere bekannt, und schon seit Jahren auf dem Repertoire des ungarischen Nationaltheaters; endlich wurde eben im vorigen Jahr (1847) eine Gesamtausgabe in 24 Bänden — übersetzt durch Fräulein Lemouton — beendet (?) und somit huldigt auch die ungarische Nation dem britischen Genius auf vielfache Weise.«

CLXXVI. *U. ott.* Közli „*Nationalhymne der Magyaren*“ cz. a. Petőfi *Nemzeti dal*-át Zerffi fordításában. (Kiadva Pet.-muz. V. 251. l.)

CLXXVII. *U. ott.* (107. l. 26 sz. márcz. 29.):

— *Petőfi's* »*Nemzeti dal*«, in Musik gesetzt von Benj. Egressy und J. Szerdahelyi, welche Komposition im ungarischen und im deutschen Theater mit so enormem Beifall aufgenommen wurde, ist in J. Wagners Kunsthandlung in Pesth à 20 kr. C. M. zu haben.

CLXXVIII. *Der Ungar.* (1848. 1828. l. 189. sz. ag. 13.):

** Hr. *Lengyel*, dessen Unterrichtsmethode in der französischen Sprache sich auf das rühmlichste bewährt, hat dieser Tage eine Flugschrift herausgegeben, in welcher unter anderen in französischer Sprache geschriebenen Aufsätzen das Nationallied *Petőfi's* (!) »*Marseillaise hon-*

groise« nennt es der Übersetzer), in das Französische übertragen ist. Möge sich jeder Literatur- und Sprachenfreund selbst überzeugen, wie der Übersetzer in den Geist beider Sprachen gedungen ist. Er empfiehlt sich in unserem »Wegweiser« als Sprachmeister und auch wir unsererseits können ihn als solchen empfehlen. (Lengyel Ignác.)

CLXXXIX. *U. ott.* (208. sz. szept. 6. 3032. l.):

** Der Feuilletonist des »Nép-elem« meldet, dass er einem nach der Censur riechenden Befehle auf der Spur sei, sobald er über die Sache in's Reine gekommen ist, will er sie veröffentlichen.

CLXXX. *U. ott.* (szept. 8. 210. sz. 3063. l.):

Wir können über den vorgestern nur flüchtig erwähnten Vorfalle, der, wie wir sagten, gewaltig nach den Censur-Zeiten riecht, etwas Näheres berichten. *Petőfi* hat nämlich in einer Sitzung des »Gleichheits-Clubs« öffentlich gemeldet, er werde eine Flugschrift *Egressy's*, dieselbe, die wir kürzlich in deutscher Sprache mittheilten, drucken lassen. Tags darauf wanderte ein gewisses Individuum von einer Buchdruckerei zur andern, und warnte die Factoren, jene Flugschrift nicht eher drucken zu lassen, als bis der Polizeischef *P. Hajnik* dieselbe im Manuscripte durchgesehen. War diese Aufforderung, nur ein, freilich sehr derber Privatscherz jenes Individuums, so haben wir nicht viel danach zu fragen; geschah dieselbe aber im Auftrage der Polizei, dann — — — Doch wir hoffen, dass der »Gleichheits-Club« hierüber die nöthigen Erkundigungen einziehen, und die wahre Sachlage veröffentlichen wird. Wir hätten dann auch ein Wörtchen darein zu reden!

CLXXXI. *U. ott.* (210. sz. szept. 10. 3073. l.):

„*Reize den Ungar nicht!*“ című czikknek jeligéje:

Her das Schwert, es wird uns retten!

— — — — —
*Rein von Schmutz und rein von Schande
Waschen wir Pannoniens Land!*

Petőfi.

CLXXXII. *U. ott.* (3255. l. 222. sz. szept. 23.):

** Viele unserer jungen Leute sind gesonnen, im Falle sie das Loos trifft, sich zum Militärdienst bequemen zu müssen, sich bloß bei der Artillerie engagieren zu lassen. Es versammeln sich überdies im Neugebäude sehr viele junge Leute, denen der vielverdiente Hauptmann *Mack* fleißig Unterricht ertheilt. Unter diesen sahen wir mit Vergnügen die beide Patrioten *Petőfi* (!) und *Vasváry*, welche ihren Mitbrüdern beweisen wollen, dass man nicht nur mit der Zunge und der Feder, sondern auch mit der That für Freiheit und Vaterland in die Schranken treten soll.

CLXXXIII. *U. ott.* (3270. l. 223. sz. szept. 24.):

** Das grösstentheils aus Schriftstellern und überhaupt aus der gebildeten Jugend der Stadt, in's Leben getretene Artilleriecorps, das unter der Leitung des wackern Hauptmanns *Mack* seine Exercitien im Neugebäude regelmässig fortsetzt, macht erstaunliche Fortschritte in der Handhabung dieser allerschwierigsten Waffen. Dieser ausgezeichnete Offizier hat bereits einen Plan zur Organisirung dieses Geniecorps und zur Vertheidigung der Ofner und Comorner Festungen ausgearbeitet, worauf wir seiner Zeit näher eingehen wollen.

Közl: F. Z